

Gerard Marlet
Roderik Ponds
Clemens van Woerkens

Cultuur in Brabant

De culturele positie van de Brabantse stad, en het platteland

Atlas voor gemeenten
Postbus 9627
3506 GP UTRECHT
T 030 2656438
F 030 2656439
E info@atlasvoorgemeenten.nl
I www.atlasvoorgemeenten.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van en met financiële steun van de provincie Brabant. De visies en conclusies weergegeven in dit rapport zijn die van Atlas voor gemeenten en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van de opdrachtgever.

© Atlas voor gemeenten, 2012

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Cultuur in Brabant

De culturele positie van de Brabantse stad, en het platteland

Inhoud

Conclusies en aanbevelingen	7
1 De betekenis van cultuur voor stad en regio	9
2 Het regionale belang van cultuur in de Brabantse stad	15
2.1 Stad en ommeland	15
2.2 Methode voor bepalen verzorgingsgebieden	16
2.3 Reikwijdte culturele voorzieningen in de stad	18
3 De waarde van cultuur in Brabant	41
3.1 De maatschappelijke waarde van cultuur in Brabant	44
3.2 De waarde van cultuur in de Brabantse stad	46
3.3 De waarde van cultuur op het platteland	53
3.4 Interactie stad en platteland	54
Bijlage: beschrijving van de gebruikte indicatoren	57

Conclusies en aanbevelingen

De totale maatschappelijke waarde van cultuur en natuur in Brabant is minstens € 6 miljard. De podiumkunsten in Brabant zijn tezamen minstens € 1,3 miljard waard, de musea € 0,4 miljard en alle historische monumenten tezamen € 1,8 miljard. De waarde van cultuur is voor zover bekend in de meeste Brabantse steden gemiddeld hoger dan in andere steden in Nederland, hoewel er per culturele sector grote verschillen zijn tussen de Brabantse steden. De natuur in Brabant wordt door de inwoners van de provincie op € 2,5 miljard gewaardeerd.

Die totale maatschappelijke waarde van € 6 miljard komt overeen met een jaarlijkse welvaartswinst van ruim € 300 miljoen. Daarmee zouden jaarlijkse overheidsuitgaven aan cultuur en natuur in Brabant van dezelfde orde van grootte gelegitimeerd zijn. In werkelijkheid wordt er waarschijnlijk minder aan cultuur in Brabant uitgegeven.

Bezuinigingen op cultuur zullen naar verwachting dan ook tot meer welvaartsverlies leiden dan de besparingen die de bezuinigingen opleveren. Of omgekeerd: extra investeringen in cultuur leveren naar verwachting een positief maatschappelijk rendement op.

Cultuur speelt een prominente rol in de concurrentiepositie van steden. Steden met een groot en gevarieerd aanbod aan cultuur zijn over het algemeen ook de populaire woonsteden. Deze steden hebben de grootste aantrekkingskracht op hoogopgeleide, creatieve mensen.

Aantrekkelijke woonsteden doen het ook economisch beter. Waar hoogopgeleide, creatieve mensen wonen, neemt de werkgelegenheid over het algemeen meer toe (werken volgt wonen). Niet alleen werkgelegenheid voor hoger opgeleiden; door lokale bestedingen zijn er in steden met veel cultuur juist ook meer kansen aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Dat geldt ook voor veel van de Brabantse steden, en met name voor Den Bosch, waar het culturele aanbod een belangrijke verklaring biedt voor de aantrekkingskracht en (indirect) de concurrentiepositie van die stad. Het culturele aanbod in Den Bosch heeft ook een belangrijke uitstraling op de rest van de provincie. Van de overige Brabantse steden zijn alleen Eindhoven, Tilburg en Breda ook echte centrumsteden voor cultuur. In al

die steden richt het merendeel van de inwoners zich voor de podiumkunsten op de eigen stad en niet op andere steden. Het verzorgingsgebied van de culturele instellingen in deze steden voor de rest van de provincie Brabant is groot. De bijdrage van het culturele aanbod in Helmond aan de regio is veel geringer.

Cultuur is zo een van de fundamenteën onder het succes en de opleving van de stad, en biedt een belangrijke verklaring voor de vitaliteit van de regio. Met de voorgenomen Rijksbezuinigingen dreigt dat fundament aan het wankelen te raken. Als lokale overheden kunnen compenseren voor die voorgenomen bezuinigingen kan dat worden voorkomen. Los van de vraag of Brabant de strijd om de Culturele Hoofdstad gaat winnen, zijn de investeringen in het culturele aanbod in de regio vanwege de Brabantse kandidatuur dus sowieso nuttig, en mogelijk zelfs noodzakelijk voor duurzaam gezonde steden in Brabant.

Onlogisch is een dergelijke decentralisatie ook niet, want de meeste baten van cultuur slaan vooral lokaal en regionaal neer. De maatschappelijke waarde van cultuur komt namelijk grotendeels terecht in hogere grond- en huizenprijzen in de steden met veel cultuur. Het ligt dan ook voor de hand om na te denken over het beter bij elkaar brengen van de kosten en baten van investeringen in cultuur. Want nu is het zo dat de overheid betaalt, terwijl huiseigenaren, woningcorporaties en ook het bedrijfsleven profiteren van cultuur in de stad of regio. Gezien de enorme slapende reserves van woningcorporaties, die deels het resultaat zijn van historische investeringen in publieke voorzieningen, ligt het voor de hand om die bij eventuele investeringen in de culturele infrastructuur te betrekken.

1 De betekenis van cultuur voor stad en regio

Vroeger gingen mensen in de buurt van fabrieken wonen. Waar het werk was woonden de mensen. Ofwel: wonen volgde werken. Die tijd is voorbij. Door opeenvolgende transportrevoluties (trein, auto, vliegtuig, hogesnelheidslijn, internet) is het mogelijk steeds verder van huis te gaan werken. Dat betekent omgekeerd ook dat het steeds makkelijker is een woonplek te kiezen, verder weg van het werk. Of zelfs onafhankelijk van de plaats van het werk, op een plek in het land van waaruit zoveel mogelijk banen binnen acceptabele tijd te bereiken zijn; de huidige baan, de huidige baan van de partner, de toekomstige baan, de toekomstige baan van de partner, etc.

Mensen gaan in toenemende mate wonen waar de kwaliteit van de woonomgeving hoog is. Voor sommige mensen betekent dat een zo groot mogelijk huis in een zo groen mogelijke omgeving. Anderen wonen liever in een stad. Maar ook de kwaliteit van die woonsteden varieert. Mensen kiezen een woonstad die ze aantrekkelijk vinden. Dat is meestal een veilige stad, met veel historie en stedelijke voorzieningen. Zoals culturele voorzieningen.

Cultuur speelt op die manier een steeds prominentere rol in de concurrentiepositie van steden. Steden met een groot en gevarieerd aanbod aan cultuur zijn over het algemeen ook de populaire woonsteden.¹ Deze steden hebben de grootste aantrekkingskracht op hoger opgeleiden en mensen uit de hogere inkomensgroepen. In figuur 1.1 is dit weergegeven met de relatie tussen het aanbod aan podiumkunsten in een stad en het aandeel mensen uit de zogenoemde creatieve klasse.² Uit de grafiek blijkt dat er in steden met een groter aanbod aan concerten en theatervoorstellingen (ofwel: uitvoeringen in de podiumkunsten) over het algemeen meer creatieve, hoogopgeleide mensen wonen dan in steden die op het culturele vlak minder te bieden hebben.

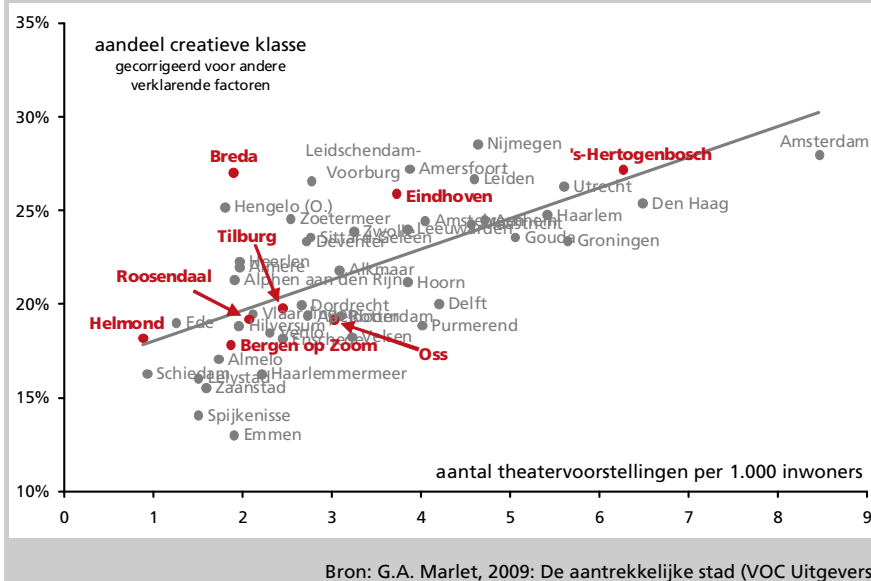
Van de Brabantse steden laat vooral Den Bosch zien hoe het culturele aanbod in de stad kan helpen bij de aantrekkingskracht en dus een gunstige bevolkingssamenstelling. Breda is een positieve uitschieter (een grotere

¹ G.A. Marlet, 2009: *De aantrekkelijke stad* (VOC Uitgevers Nijmegen).

² Dat zijn in feite hoogopgeleiden die werken in een hooggekwalificeerde baan: G.A. Marlet, C.M.C.M., van Woerkens, 2007: *The Dutch Creative class and how it fosters urban employment growth*, in: *Urban Studies*, 44, 13, pp. 2605-2626.

creatieve klasse dan verwacht). En Helmond staat er op basis van figuur 1.1 het minst goed voor.

Figuur 1.1 Creatieve hoogopgeleide mensen wonen over het algemeen in steden met veel cultuur...

De populaire woonsteden zijn over het algemeen steden waar veel te kiezen valt. Waar mensen 's avonds spontaan terecht kunnen in een van de vele theaters, concertgebouwen, poppodia en jazzcafés. Zonder daarvoor maanden van tevoren een kaartje te hoeven kopen. Het zijn de zogenoemde *walking cities*; steden waarvan de inwoners op loop- of fietsafstand van hun huis een gevarieerd aanbod aan cultuur, horeca en andere voorzieningen in een historische, esthetische binnenstad kunnen bereiken. Die steden worden door de economisch kansrijke bevolkingsgroepen de meest aantrekkelijke woonsteden gevonden.

Deze steden doen het om die reden ook economisch beter. Want waar wonen steeds minder het werken volgt, volgt werken wel steeds vaker 'het wonen' (zie figuur 1.2). De ondernemer heeft het niet langer voor het zeggen in de vestigingsbeslissing, dat is steeds vaker de werknemer. Waar productieve werknemers graag willen wonen, groeien bedrijven en vestigen

zich (nieuwe) bedrijven. Waar hoogopgeleide, creatieve mensen wonen neemt de werkgelegenheid over het algemeen meer toe.³

Aan het verband tussen de hoogopgeleide, creatieve bevolking in de stad en de groei van de werkgelegenheid liggen vier mechanismen ten grondslag:

1. Mensen met meer kennis en vaardigheden zijn productiever, waardoor bedrijven daar ‘goedkoper kunnen produceren’, zich in de buurt van die hoogopgeleide, creatieve mensen vestigen, en de werkgelegenheid daar zal toenemen.
2. Hoogopgeleiden geven meer geld uit in de plaatselijke horeca, detailhandel en theaters waarmee ze de werkgelegenheid bevorderen, vooral de laagopgeleide werkgelegenheid (*trickle down*).⁴
3. Mensen met een hogere opleiding zijn eerder geneigd vanuit hun woonhuis een eigen bedrijf te starten.⁵
4. Steden met veel hoogopgeleiden passen zich beter aan nieuwe economische omstandigheden aan, zoals een economische recessie, omdat hoogopgeleiden creatiever zijn in het zoeken naar alternatieven.⁶

Cultuur in de stad is dus niet alleen goed voor de concurrentiepositie van een stad in de strijd om het aantrekken van kansrijke bevolkingsgroepen. Indirect is cultuur in de stad ook van belang voor de lokale economie. Figuur 1.2 laat dat zien. Uit de grafiek blijkt wederom dat van de Brabantse steden met name Den Bosch een deel van haar economische succes indirect te danken heeft aan het culturele aanbod in de stad.

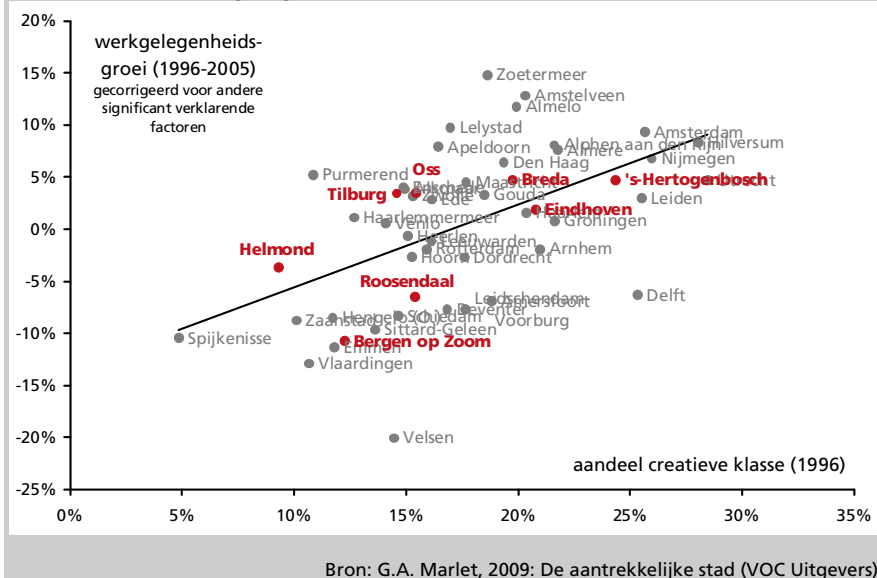
³ G.A. Marlet, 2009: *De aantrekkelijke stad* (VOC Uitgevers Nijmegen).

⁴ P. Aghion, P. Bolton, 1997: *A theory of trickle-down growth and development*, in: *The Review of Economic Studies*, 64, pp. 151-172.

⁵ R.R. Nelson, S.G. Winter, 1982: *An evolutionary theory of economic performance* (Cambridge University Press, Cambridge).

⁶ E.L. Glaeser, 2005: *Reinventing Boston: 1630-2003*, in: *Journal of Economic Geography*, 5, 2, pp. 119-153.

Figuur 1.2 ... en in steden met veel creatieve, hoogopgeleide mensen groeit de werkgelegenheid harder

Dat belang van cultuur voor de stad wordt waarschijnlijk alleen maar groter. Omdat de bevolkingsgroei in Nederland stagneert hebben huishoudens meer te kiezen op de woningmarkt. Daardoor zal de concurrentie tussen woonlocaties verder toenemen.⁷ Volgens het Centraal Planbureau zal de stad het in toenemende mate gaan winnen van het platteland. De Nederlandse economie zal in 2040 draaien op slimme mensen in sterke steden.⁸ Maar ook onder die steden zullen er winnaars en verliezers zijn.

Het belang van cultuur geldt overigens niet alleen voor steden. Het blijkt dat ook het ommeland van een stad profiteert van de aantrekkingskracht van die stad. Mensen suburbaniseren vaak in de directe omgeving van de stad waar ze voordien hebben gewoond.⁹ Dat betekent dat regio's met een aantrekkelijke centrumstad het over het algemeen beter doen dan regio's zonder een aantrekkelijke stad. En dat betekent dat de hele provincie Brabant naar verwachting profiteert van het culturele aanbod in de steden in

⁷ G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2010: *Krimp!?*, in: Atlas voor gemeenten 2010 (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

⁸ B. ter Weel, A. van der Horst, G. Gelauff, 2010: *The Netherlands in 2040* (Centraal Planbureau, Den Haag).

⁹ G.A. Marlet, 2009: *De aantrekkelijke stad* (VOC Uitgevers Nijmegen).

de provincie. En omgekeerd profiteren ook de steden van de cultuur en de natuur in de plattelandssteden.

In dit rapport wordt het belang van cultuur voor de Brabantse steden en het platteland in kaart gebracht en in euro's uitgedrukt. Dat wordt gedaan voor zoveel mogelijk verschillende culturele sectoren. Omdat 'landschap van allure' een van de speerpunten is voor de Brabantse kandidatuur als culturele hoofdstad, worden ook de landschappelijke kwaliteiten van Brabant onder het culturele aanbod geschaard.

In het volgende hoofdstuk wordt allereerst bepaald welke gemeenten in Brabant als stad zijn aan te merken, en welke gemeenten onder de niet-stedelijke gemeenten worden geschaard. Vervolgens wordt het verzorgingsgebied van de culturele instellingen in de podiumkunsten in kaart gebracht. Welke Brabantse gemeenten profiteren in welke mate van het culturele aanbod in de stad? Tot slot wordt in het laatste hoofdstuk de waarde van het culturele aanbod in Brabant voor stad en platteland berekend en in euro's uitgedrukt.

Cultuur in Brabant

2 Het regionale belang van cultuur in de Brabantse stad

Niet alleen de inwoners van de steden profiteren van het culturele aanbod in hun stad, maar ook de inwoners van het ommeland van die stad. In dit hoofdstuk wordt het belang van het culturele aanbod in de Brabantse steden voor de gemeenten in het ommeland geanalyseerd. Dat gebeurt door te kijken welk deel van de inwoners van de omliggende gemeenten van de Brabantse steden voor cultuur zijn aangewezen op het aanbod in die Brabantse steden. Daarmee wordt het potentiële verzorgingsgebied van de culturele instellingen in de Brabantse steden in kaart gebracht. Om de analyse van het verzorgingsgebied van de Brabantse steden te kunnen uitvoeren is het echter allereerst van belang te bepalen welke Brabantse gemeenten als stad zijn aan te merken, en welke niet.

2.1 Stad en ommeland

Het onderzoek begint met een analyse van wat een stad is. Dat gebeurt met een objectieve analyse. Daarvoor is aangesloten bij gangbare definities over wat een stad is, en wat het afhankelijke ommeland. Definities van de stad gaan over het algemeen uit van een combinatie van bebouwing en bewoning in hoge dichtheden, én een centrumfunctie voor werk en voorzieningen. Die centrumfunctie van een stad betekent volgens het ‘monocentrische’ stadsmodel¹⁰ dat er ook een regio moet zijn waarvan zo’n stad het centrum vormt.

Voor elke gemeente in Brabant is bepaald of er voor het aanbod van werk, cultuur, winkels, horeca, zorg en onderwijs sprake is van een centrumfunctie. Als de afhankelijkheid van het aanbod in een gemeente groter is dan de afhankelijkheid van het aanbod van alle andere gemeenten in Nederland, dan is de betreffende gemeente voor die voorziening als centrale stad aan te merken. Is het aanbod van een van de andere gemeenten groter, dan is de gemeente geen centrale stad. Uiteindelijk wordt de analyse voor werk en de diverse voorzieningen gecombineerd, hetgeen per Brabantse gemeente resulteert in een totaaloordeel over de vraag of die gemeente als stad is aan te merken.¹¹

¹⁰ Alonso, W., 1964: *Location and land use* (Harvard university press, Cambridge).

¹¹ Zie voor een gedetailleerde beschrijving van deze analyse: G.A. Marlet, 2009: *De aantrekkelijke stad* (VOC Uitgevers Nijmegen).

Op basis van die analyse kwamen de volgende Brabantse gemeenten als stad uit de bus:

1. Eindhoven
2. Den Bosch
3. Tilburg
4. Breda
5. Oss
6. Roosendaal
7. Bergen op Zoom

In de overige Brabantse gemeenten zijn de inwoners voor werk en voorzieningen meer afhankelijk van een andere gemeente dan van de eigen gemeente. Dat geldt ook voor de inwoners van Helmond. Voor zowel werk als voorzieningen zijn de inwoners van Helmond meer op Eindhoven aangewezen dan op Helmond zelf. Op basis van deze objectieve analyse wordt Helmond dan ook niet als stad aangemerkt. Het was vanuit het oogpunt van Brabantstad echter opdracht om Helmond in ieder geval mee te nemen in de analyse. In totaal is de analyse dus uitgevoerd voor acht Brabantse steden. De rest van de Brabantse gemeenten wordt als het niet-stedelijke gebied van de provincie Brabant gezien.

2.2 Methode voor bepalen verzorgingsgebieden

Voor het bepalen van het verzorgingsgebied van de culturele voorzieningen in de Brabantse steden is een model ontwikkeld, dat bepaalt in welke mate de (culturele) voorzieningen in de Brabantse steden van belang zijn voor de inwoners van de andere gemeenten in de provincie en de rest van Nederland.

Dat model is gebaseerd op twee belangrijke uitgangspunten:

- 1) ***behoefte aan variëteit***, een inwoner van een bepaald gebied wil een keuze kunnen maken uit een voldoende gevarieerd aanbod van voorzieningen;
- 2) ***bereidheid tot reizen***, het belang van voorzieningen voor een inwoner van een bepaald gebied neemt af naarmate die voorzieningen verder weg liggen.

Een lage behoefte aan variëteit leidt over het algemeen tot een voorkeur voor het gebruik van de lokale voorzieningen, een hoge behoefte aan variëteit leidt tot een voorkeur voor verder weg gelegen locaties waar het aantal voorzieningen groot is. Een kleine bereidheid om te reizen leidt ook weer tot veel gebruik van lokale voorzieningen, een grotere bereidheid om te reizen tot het gebruik van verder weg gelegen voorzieningen.

Een inwoner van een bepaalde locatie maakt een inventarisatie van de in de buurt aanwezige voorzieningen. Hij voert zijn bereidheid tot reizen net zo lang op totdat hij genoeg keuze heeft. Wat ‘genoeg keuze’ is, is niet voor iedere inwoner van die locatie hetzelfde. Sommige inwoners nemen genoegen met een beperkte keuzemogelijkheid dichtbij, anderen willen een grotere keuzemogelijkheid en zijn bereid daarvoor verder te reizen. Als zich dichtbij de woonlocatie (in de eigen stad bijvoorbeeld) veel voorzieningen bevinden, is de bereidheid om ver te reizen geringer. In dat geval zullen de meeste inwoners van de woonlocatie genoegen nemen met de voorzieningen in de eigen stad.

Nadat de inventarisatie is gemaakt, wordt in het model de waarschijnlijkheid van het feitelijke gebruik van de voorzieningen verdeeld over het geïnventariseerde aanbod. Voorzieningen dichterbij een woonlocatie hebben dan vanzelfsprekend een grotere waarschijnlijkheid dan voorzieningen verder weg. Een stad met veel voorzieningen in de buurt van de woonlocatie krijgt zo een grotere waarschijnlijkheid voor de inwoners van die locatie dan een stad in de buurt met weinig voorzieningen.

Dit betekent dat een inventarisatie over het algemeen afgebroken zal worden zodra een stad met veel voorzieningen ‘bereikt is’. Nog verder zoeken levert dan niet veel extra keuzemogelijkheden op, omdat reistijden

steeds verder zullen toenemen terwijl het extra gevonden aanbod beperkt is. Een stad met veel voorzieningen in de buurt van een woonlocatie zal al snel de voorkeurslocatie voor de inwoner van die locatie zijn.

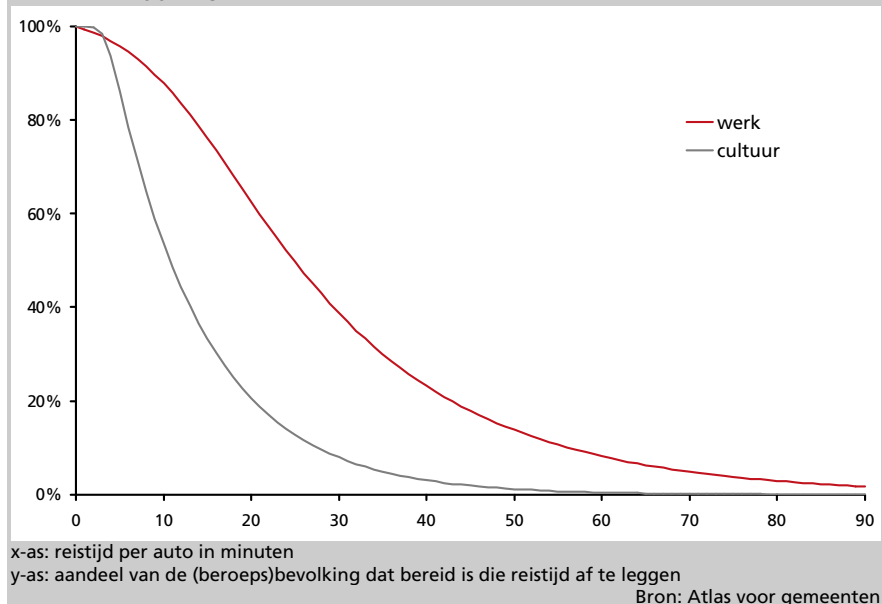
Vanuit elke woonlocatie is berekend hoe belangrijk de voorzieningen in elke andere locatie in Nederland voor de inwoners van die woonlocatie zijn. De uitkomst van die analyse is het aandeel inwoners van een bepaalde woonlocatie dat voor culturele voorzieningen afhankelijk is van de Brabantse steden. De analyse is uitgevoerd op wijkniveau (postcodegebieden), omdat dat een zuiverdere benadering van het gedrag van consumenten oplevert dan een analyse op gemeenteniveau. De resultaten zijn wel weer geaggregeerd en gepresenteerd op gemeenteniveau. Het resultaat is een inschatting van de reikwijdte van het verzorgingsgebied van het culturele aanbod in de Brabantse steden.

2.3 Reikwijdte culturele voorzieningen in de stad

De afhankelijkheidsrelatie van het ommeland met het culturele aanbod in de Brabantse steden komt uit het hierboven besproken model. De analyse van dat regionale belang van het culturele aanbod in de stad is zoals gezegd gebaseerd op het aantal uitvoeringen in de podiumkunsten (popmuziek, klassieke muziek, dans en theater). De reden dat deze analyse alleen voor de podiumkunsten is uitgevoerd is dat alleen daarvoor landelijke dekkende en betrouwbare data op postcodeniveau beschikbaar waren.

De gebruikte reistijdwaarderingsfunctie voor cultuur gaat ervan uit dat de meeste mensen bereid zijn enige tijd te reizen om een theater te bezoeken, maar dat die bereidheid voor langere reistijden (boven de tien minuten) vrij snel afneemt (zie figuur 2.1). Die bereidheid om te reizen is veel lager dan voor werk. Dat betekent concreet dat de podia en de theaters in de Brabantse steden voor de inwoners van de direct omliggende gemeenten van belang zijn, maar dat dat belang voor verder weg gelegen gemeenten relatief snel afneemt.

Figuur 2.1 Bereidheid om te reizen voor culturele voorzieningen geringer dan voor werk

Op die manier is per woonlocatie in Brabant ingeschat naar welke plek mensen zullen gaan voor een concert of een avondje in het theater. In onderstaande tabellen en kaarten zijn de resultaten uit de analyse getoond. De tabellen laten steeds zien welk aandeel van de (volwassen) bevolking in een bepaalde gemeente voor cultuur is aangewezen op de betreffende stad. In de kaarten is de reikwijdte van de culturele voorzieningen in die steden grafisch weergegeven (let op: de legenda's in de verschillende kaarten zijn niet gelijk!).

De uitstralingsgebieden van de podiumkunsten in de steden Eindhoven, Den Bosch, Tilburg en Breda blijken verreweg het grootst te zijn. De steden Oss, Helmond, Roosendaal en Bergen op Zoom hebben voor wat betreft cultuur een veel kleiner verzorgingsgebied. De inwoners van Hilvarenbeek zijn bijvoorbeeld voor bijna 85% voor cultuur aangewezen op Tilburg. En ook de inwoners van de andere gemeenten in de buurt van Tilburg zijn grotendeels gericht op Tilburg.

Voor de gemeenten in het ommeland van Bergen op Zoom zijn die percentages veel lager; 21,1% van de inwoners van Tholen is voor cultuur aangewezen op Bergen op Zoom, en dat is het hoogste percentage in de tabel. Opvallend is overigens dat het verzorgingsgebied van Bergen op Zoom zich vooral over Zeeland uitstrekt. Dat komt door de concurrentie van de andere Brabantse steden ten oosten van Bergen op Zoom. Dat geldt ook voor Roosendaal, dat haar verzorgingsgebied eveneens vooral ten westen van de stad vindt.

West-Brabant wordt voor wat betreft de podiumkunsten vooral verzorgd door Breda en Tilburg, waarbij opvalt dat Tilburg een groter deel van de inwoners van de niet-stedelijke gemeenten aan zich weet te binden dan Breda. Dat komt omdat het aanbod aan podiumkunsten in Tilburg groter en diverser is dan in Breda. De markt in Oost-Brabant wordt ongeveer gelijk verdeeld tussen Den Bosch en Eindhoven. Oss en Helmond spelen hier een veel beperktere rol, waarbij opvalt dat de uitstraling van de podiumkunsten in Helmond zich vooral over een deel van Noord-Limburg uitstrekt.

Op basis van de analyses in dit hoofdstuk is tot slot een verzamelkaart van het verzorgingsgebied van de acht grote Brabantse steden gepresenteerd, en is een tabel gemaakt met voor elke Brabantse gemeente het aandeel van de bevolking dat voor cultuur aangewezen is op de Brabantse steden, uitgesplitst per stad (zie tabel 2.9). Uit die tabel blijkt dat de inwoners van Helmond voor de podiumkunsten meer gericht zijn op Eindhoven (52,9% van de bevolking) dan op het aanbod in de eigen gemeente (28,1% van de bevolking).

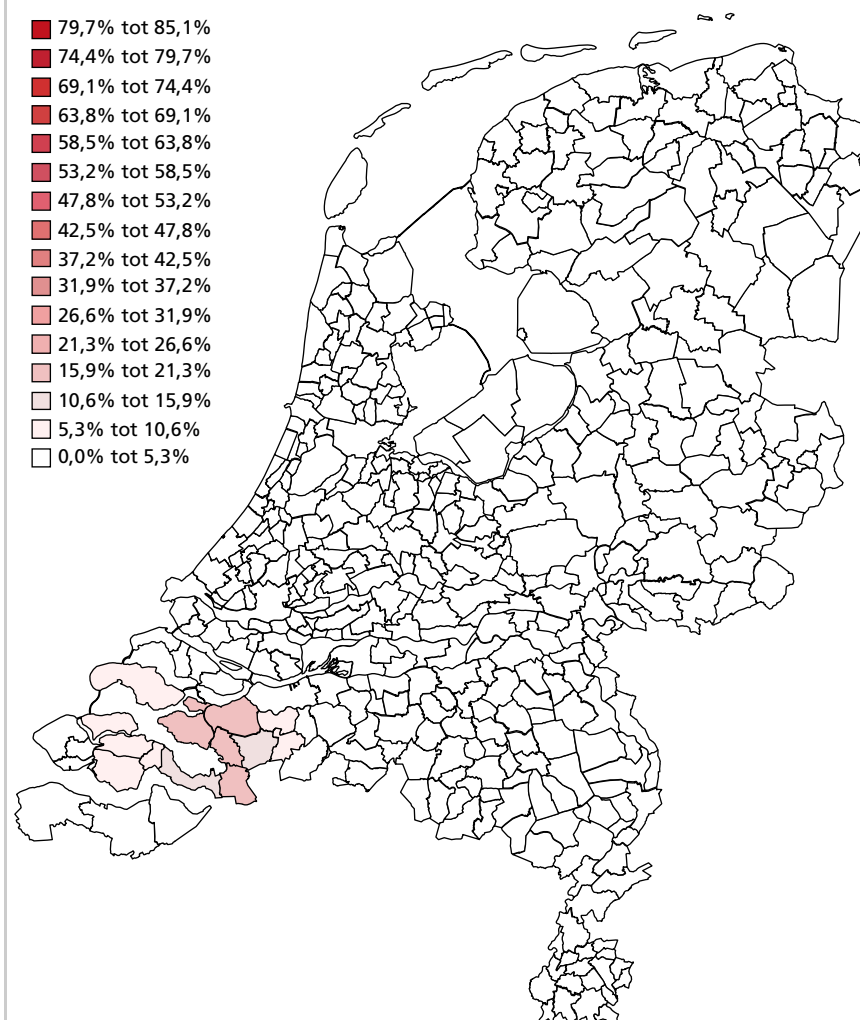
Dat geldt in mindere mate ook voor Oss, Roosendaal en Bergen op Zoom. 26,6% van de inwoners van Oss is voor cultuur vooral gericht op de eigen stad, maar 39,4% op Den Bosch. 27,2% van de inwoners van Roosendaal kijkt voor cultuur als eerste naar de eigen stad, maar 31,3% gaat liever naar het theater in Breda. En 19,8% van de bevolking van Bergen op Zoom is afhankelijk van het aanbod in de eigen stad, terwijl 24,5% procent is aangewezen op Breda, en 24,7 % op Roosendaal. Deze steden hebben hun kwalificatie als centrumstad in de analyse in paragraaf 2.1 dus niet te danken aan een centrumfunctie voor cultuur, maar aan de overige voorzieningen die bij die analyse betrokken werden.

Voor cultuur zijn alleen Eindhoven, Den Bosch, Tilburg en Breda echte centrumsteden. In al die steden richt het merendeel van de inwoners zich voor de podiumkunsten op de eigen stad en nauwelijks (met uitzondering van de inwoners van Breda, die zich voor twintig procent op Tilburg richten) op het aanbod in de andere Brabantse steden. Deze vier steden zijn op basis van deze analyse dan ook de echte culturele hoofdsteden van Brabant.

Tabel 2.1 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Bergen op Zoom voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Tholen	5.400	21,1%
Bergen op Zoom	13.000	19,8%
Woensdrecht	3.900	18,2%
Steenbergen	3.800	16,2%
Reimerswaal	3.200	14,9%
Roosendaal	9.700	12,5%
Halderberge	2.800	9,7%
Kapelle	1.100	9,2%
Goes	2.700	7,4%
Borsele	1.600	7,2%
Rucphen	1.500	6,7%
Noord-Beveland	500	6,4%
Schouwen-Duiveland	1.900	5,5%
Middelburg (Z.)	2.300	4,9%
Vlissingen	2.200	4,8%
Moerdijk	1.600	4,3%
Veere	900	4,3%
Terneuzen	2.300	4,2%
Hulst	1.100	3,8%
Sluis	800	3,3%
Etten-Leur	1.100	2,7%
Middelharnis	200	0,9%
Zundert	200	0,7%
Oostflakkee	< 100	0,3%
rest Nederland	<100	0,2%

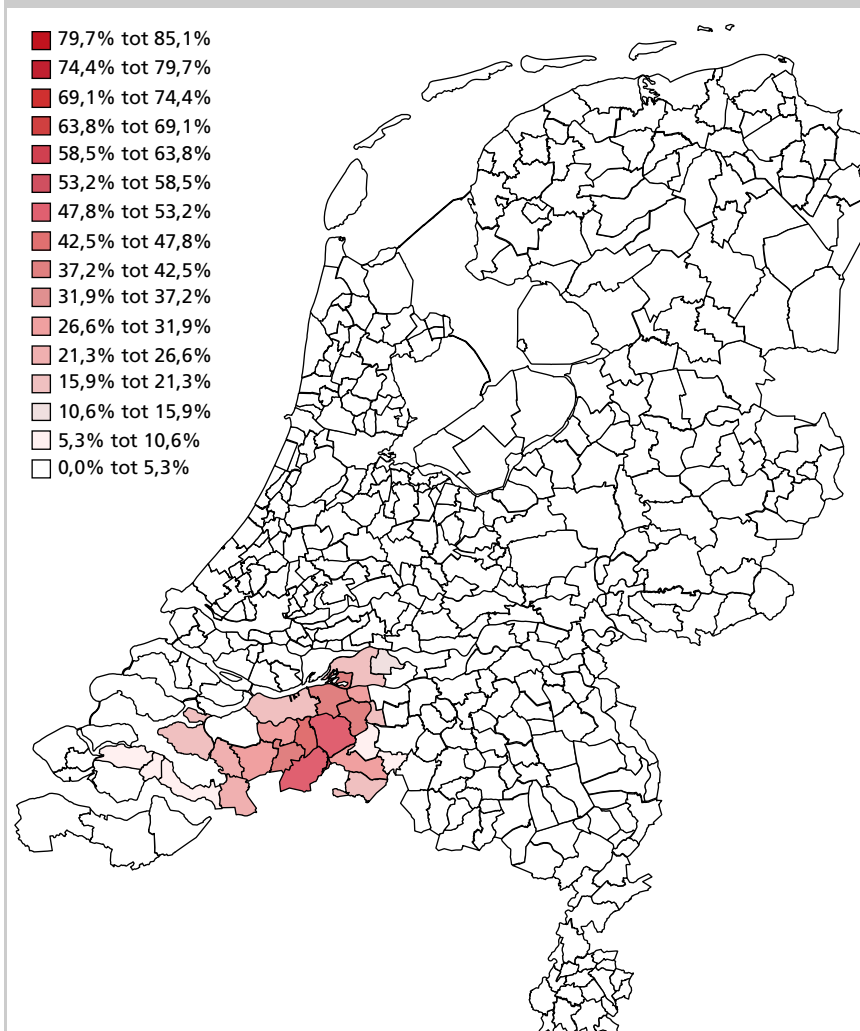
Kaart 2.1 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Bergen op Zoom voor de regio

Tabel 2.2 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Breda voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Breda	86.800	50,5%
Zundert	10.300	48,6%
Etten-Leur	17.800	43,4%
Oosterhout	22.400	41,4%
Drimmelen	10.900	40,8%
Rucphen	8.900	39,5%
Roosendaal	24.300	31,3%
Halderberge	8.700	29,9%
Alphen-Chaam	2.800	29,4%
Geertruidenberg	5.900	28,2%
Bergen op Zoom	16.100	24,5%
Woensdrecht	4.900	22,7%
Moerdijk	6.800	18,5%
Tholen	4.700	18,4%
Werkendam	4.800	18,1%
Dongen	4.400	17,2%
Baarle-Nassau	1.100	17,1%
Woudrichem	1.500	10,6%
Gilze en Rijen	2.200	8,6%
Reimerswaal	1.800	8,2%
Kapelle	800	6,6%
Goirle	1.300	5,6%
Goes	2.000	5,4%
Borsele	1.100	4,9%
rest Nederland	<1.000	4,9%

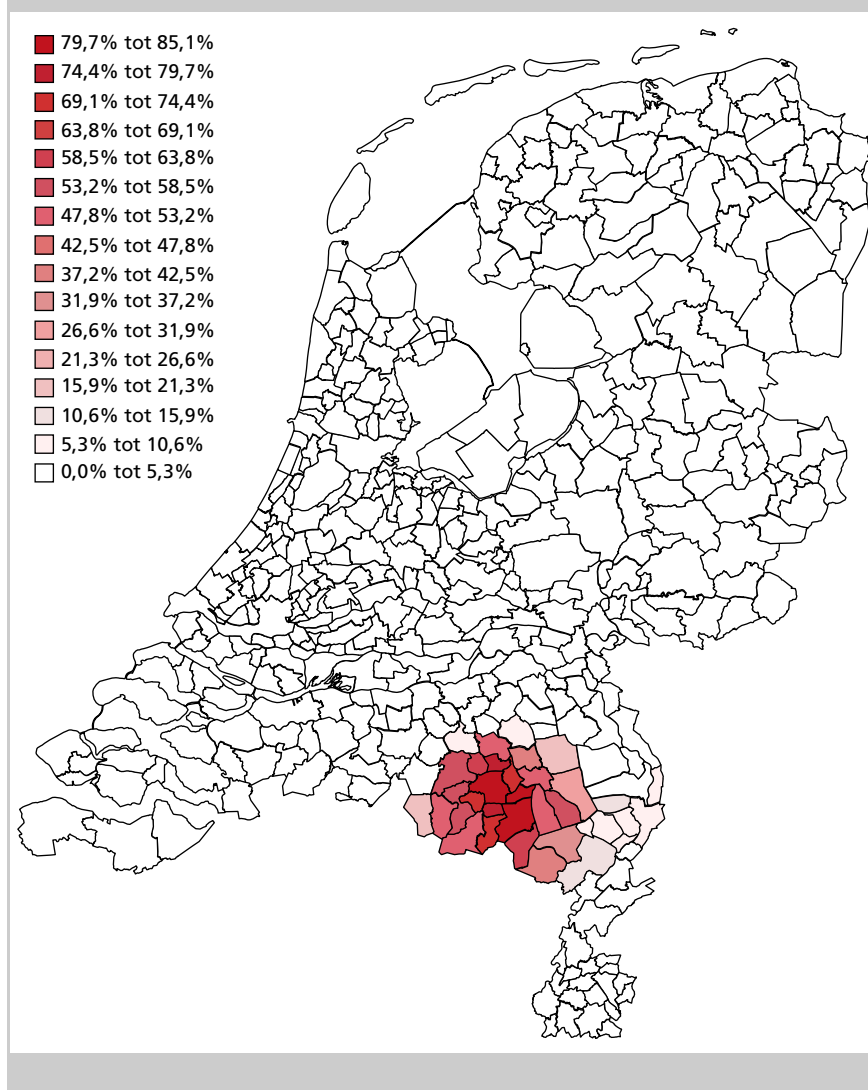
Kaart 2.2 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Breda voor de regio

Tabel 2.3 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Eindhoven voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Eindhoven	180.600	85,1%
Heeze-Leende	12.400	81,3%
Geldrop-Mierlo	30.800	81,1%
Son en Breugel	11.800	75,9%
Waalre	12.400	74,7%
Valkenswaard	22.600	73,4%
Veldhoven	30.400	70,8%
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	15.900	70,7%
Best	17.800	61,3%
Cranendonck	12.000	59,3%
Eersel	10.200	56,3%
Oirschot	9.900	55,4%
Asten	8.700	53,3%
Helmond	46.400	52,9%
Someren	9.500	51,9%
Bergeijk	9.100	50,5%
Sint-Oedenrode	8.700	49,7%
Bladel	9.500	49,7%
Weert	19.700	40,7%
Laarbeek	8.500	39,0%
Nederweert	5.700	34,1%
Deurne	8.600	27,4%
Gemert-Bakel	5.600	19,8%
Reusel-De Mierden	2.000	16,5%
rest Nederland	4.600	12,4%

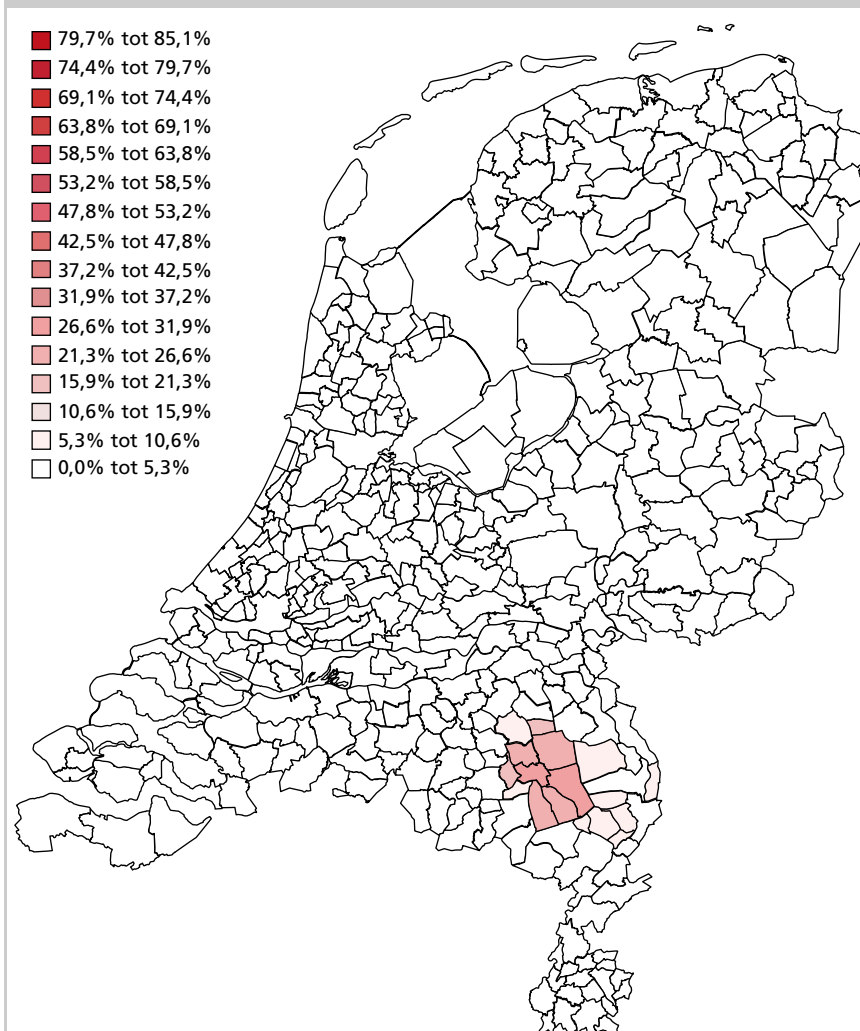
Kaart 2.3 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Eindhoven voor de regio

Tabel 2.4 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Helmond voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Helmond	24.700	28,1%
Deurne	8.600	27,2%
Laarbeek	5.700	26,0%
Gemert-Bakel	7.400	26,0%
Someren	4.200	23,3%
Asten	3.800	23,0%
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	4.500	19,8%
Boekel	1.600	16,6%
Meijel	600	9,4%
Sevenum	700	9,4%
Geldrop-Mierlo	3.500	9,3%
Helden	1.700	8,8%
Venray	3.100	7,8%
Veghel	2.600	7,0%
Maasbree	900	6,7%
Arcen en Velden	500	6,2%
Kessel	200	5,8%
Horst aan de Maas	1.500	5,2%
Venlo	4.600	5,1%
Meerlo-Wanssum	400	4,9%
Sint Anthonis	500	4,0%
Beesel	400	2,8%
Eindhoven	4.300	2,0%
Heeze-Leende	300	1,8%
rest Nederland	600	1,7%

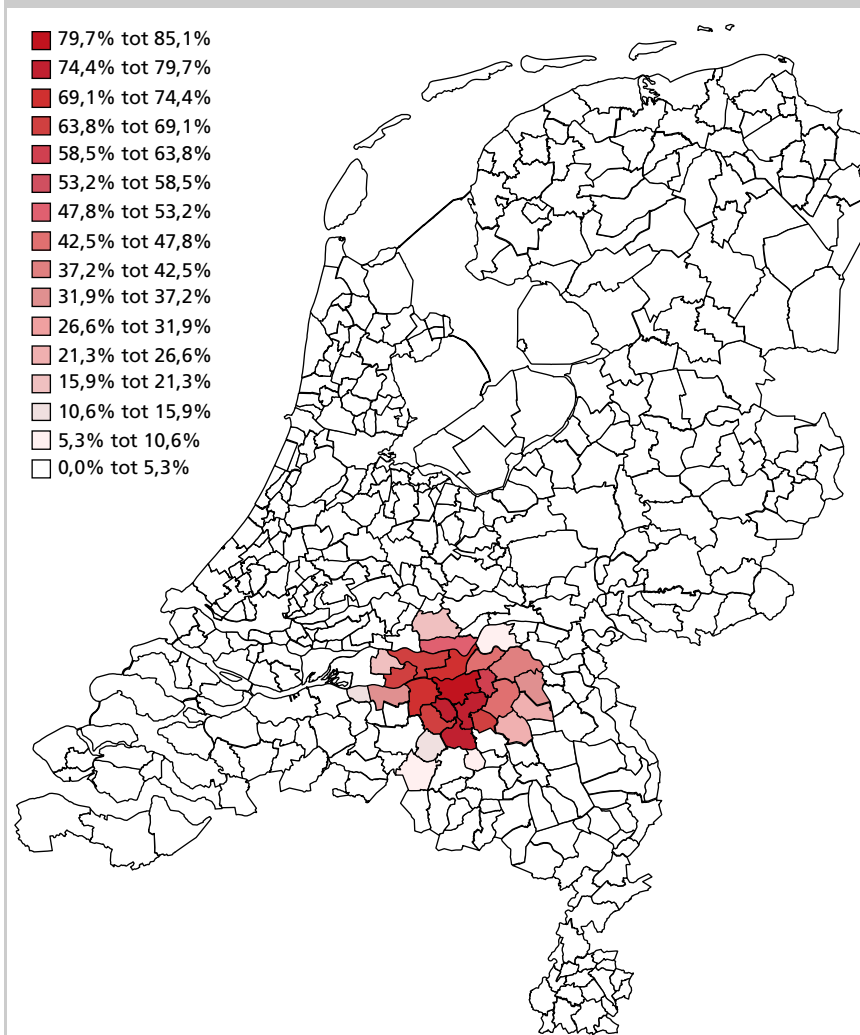
Kaart 2.4 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Helmond voor de regio

Tabel 2.5 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Den Bosch voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Den Bosch	112.900	82,0%
Sint-Michielsgestel	22.500	79,4%
Vught	19.500	77,1%
Boxtel	22.600	74,6%
Maasdriel	17.100	71,7%
Heusden	30.200	70,2%
Schijndel	15.700	68,4%
Haaren	9.200	66,9%
Zaltbommel	17.200	65,4%
Aalburg	8.200	65,3%
Maasdonk	7.100	63,3%
Neerijnen	5.700	48,3%
Bernheze	13.900	47,1%
Lith	2.900	44,2%
Oss	30.400	39,4%
Waalwijk	15.400	33,7%
Landerd	4.700	31,9%
Uden	10.500	26,1%
Veghel	9.500	25,5%
Woudrichem	2.700	18,8%
Geldermalsen	4.200	16,2%
Oisterwijk	2.800	10,8%
Geertruidenberg	2.200	10,7%
West Maas en Waal	1.800	9,9%
rest Nederland	2.400	8,3%

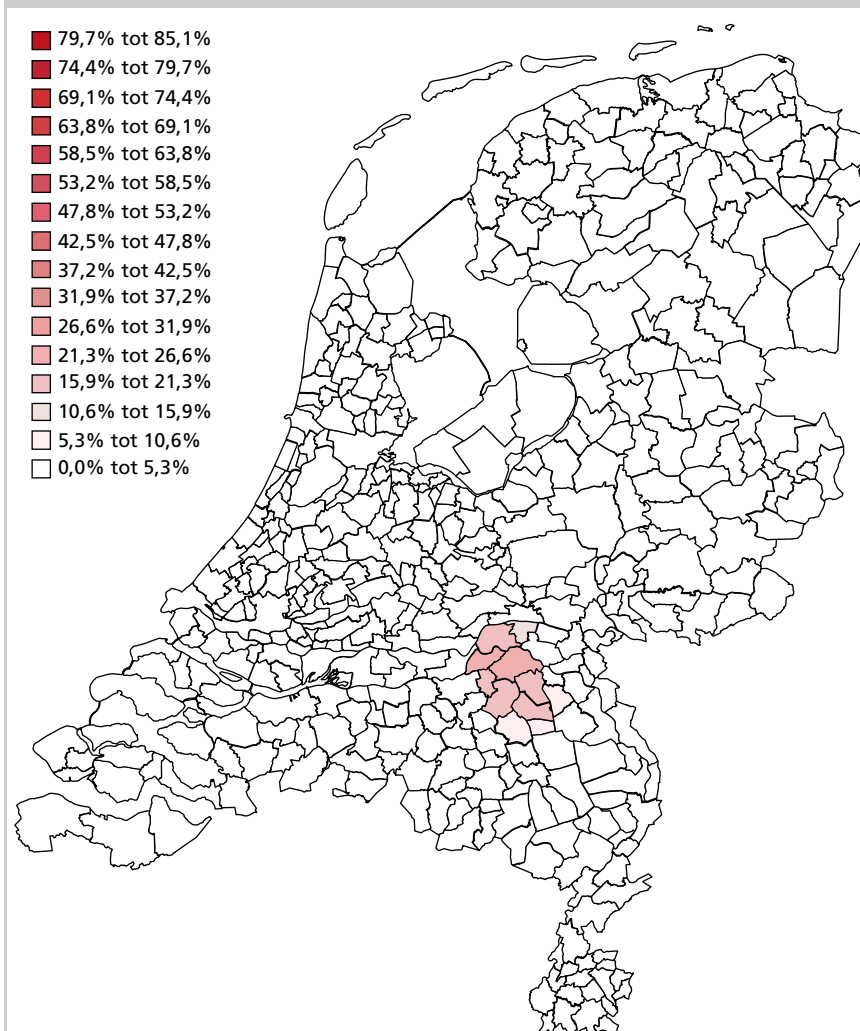
Kaart 2.5 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Den Bosch voor de regio

Tabel 2.6 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Oss voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Oss	20.500	26,6%
Lith	1.700	26,1%
West Maas en Waal	3.700	20,0%
Landerd	2.900	19,4%
Uden	7.700	19,0%
Maasdonk	2.100	18,7%
Bernheze	4.900	16,4%
Druten	2.500	13,9%
Mill en Sint Hubert	1.100	10,0%
Veghel	3.700	9,9%
Boekel	900	9,2%
Grave	600	4,7%
Wijchen	1.100	2,7%
Den Bosch	2.900	2,1%
Maasdriel	500	2,1%
Sint-Michielsgestel	500	1,9%
Schijndel	200	0,7%
Vught	200	0,6%
Sint-Oedenrode	100	0,5%
Heusden	200	0,4%
Zaltbommel	100	0,4%
Sint Anthonis	0	0,3%
Beuningen	100	0,3%
Cuijk	100	0,2%
rest Nederland	300	0,2%

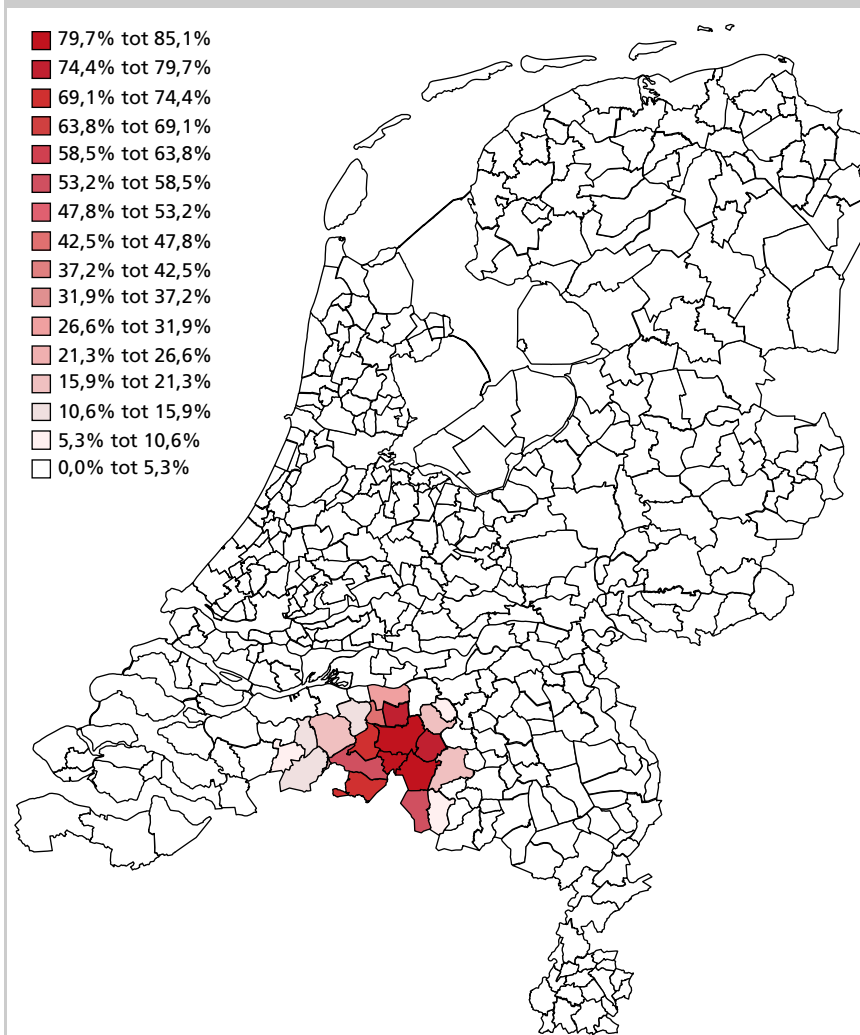
Kaart 2.6 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Oss voor de regio

Tabel 2.7 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Tilburg voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Tilburg	176.800	86,9%
Hilvarenbeek	12.800	84,8%
Goirle	18.800	83,5%
Loon op Zand	18.200	79,3%
Oisterwijk	20.100	78,1%
Gilze en Rijen	19.200	74,3%
Baarle-Nassau	4.800	72,6%
Reusel-De Mierden	7.100	56,9%
Alphen-Chaam	5.200	54,8%
Dongen	11.700	46,1%
Waalwijk	12.300	26,9%
Breda	35.700	20,7%
Haaren	2.500	17,9%
Oirschot	3.100	17,5%
Zundert	3.300	15,5%
Oosterhout	7.000	12,9%
Etten-Leur	4.600	11,1%
Vught	2.600	10,2%
Bladel	1.600	8,4%
Rucphen	1.400	6,3%
Heusden	1.500	3,5%
Roosendaal	2.300	3,0%
Aalburg	300	2,6%
Halderberge	700	2,4%
rest Nederland	600	2,3%

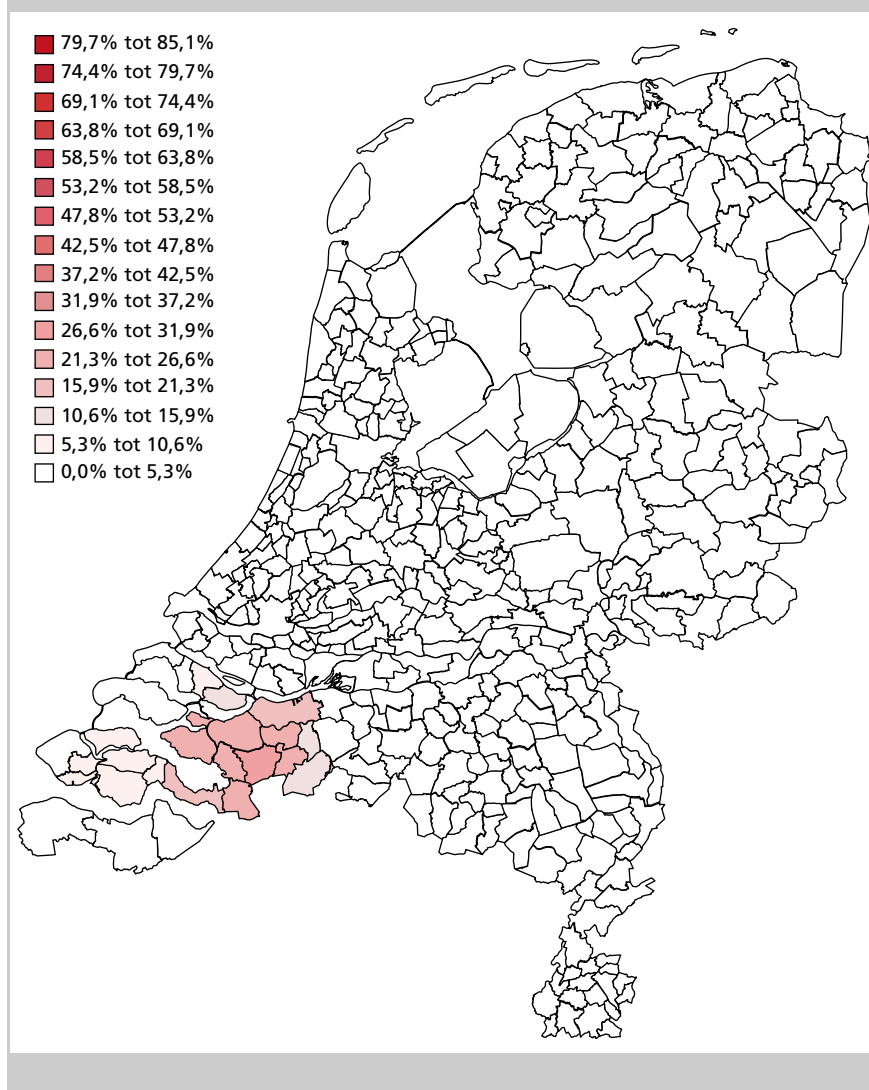
Kaart 2.7 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Tilburg voor de regio

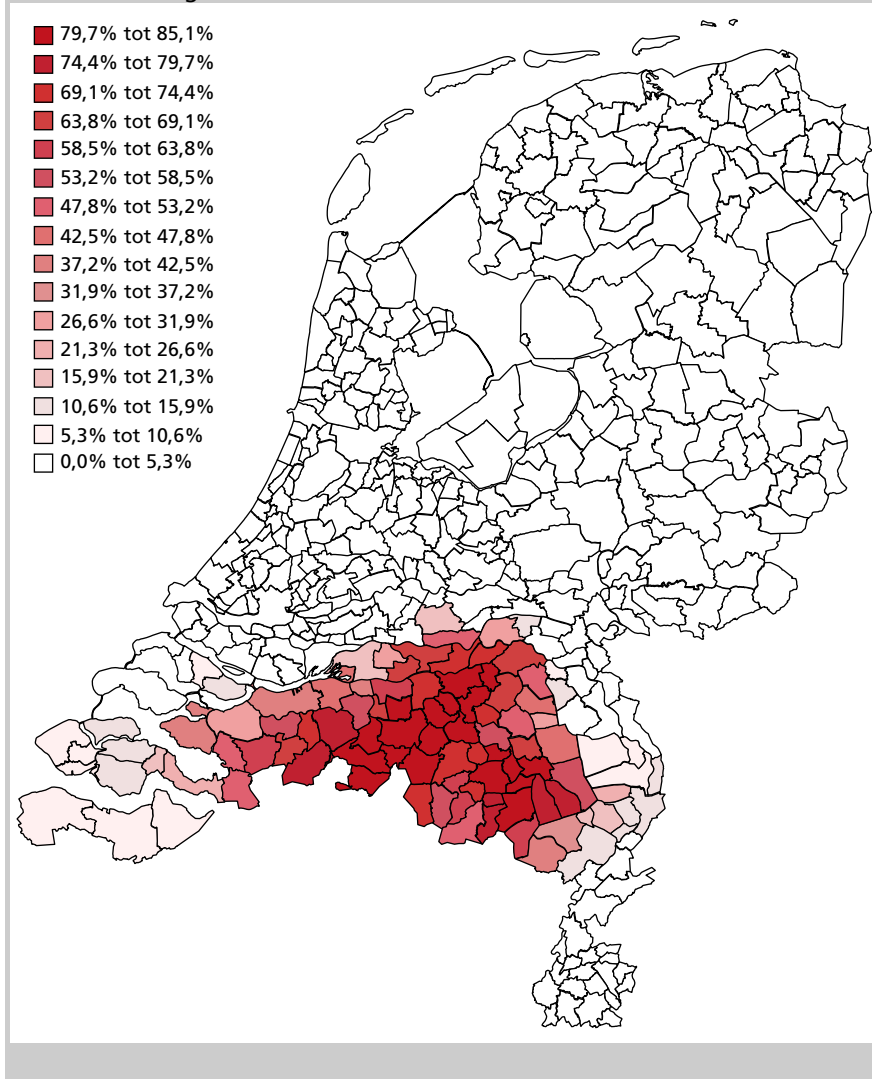
Tabel 2.8 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Roosendaal voor de regio

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in de gemeente
Roosendaal	21.100	27,2%
Woensdrecht	5.600	25,6%
Bergen op Zoom	16.200	24,7%
Tholen	6.100	24,0%
Halderberge	7.000	23,8%
Steenbergen	5.400	23,4%
Rucphen	5.000	22,3%
Moerdijk	7.100	19,4%
Reimerswaal	3.700	17,3%
Etten-Leur	6.000	14,6%
Oostflakkee	1.100	11,4%
Zundert	2.400	11,3%
Kapelle	1.300	10,5%
Goes	3.000	8,3%
Borsele	1.800	8,0%
Noord-Beveland	500	7,2%
Middelharnis	1.100	6,0%
Vlissingen	2.500	5,5%
Middelburg (Z.)	2.600	5,5%
Veere	1.100	4,8%
Terneuzen	2.600	4,7%
Breda	7.400	4,3%
Hulst	1.200	4,3%
Sluis	900	3,7%
rest Nederland	800	2,4%

Kaart 2.8 Belang van cultuur (podiumkunsten) in Roosendaal voor de regio

Kaart 2.9 Belang van cultuur (podiumkunsten) in de 8 Brabantse steden voor de regio

Tabel 2.9 Van welke steden zijn de Brabantse gemeenten voor cultuur afhankelijk?

Voor cultuur afhankelijk van:	Bergen op Z.	Breda	Eindhoven	Helmond	+Hertogenbosc	Oss	Tilburg	Roosendaal
Bergen op Zoom	19,8%	24,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%	24,7%
Breda	0,0%	50,5%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	20,7%	4,3%
Eindhoven	0,0%	0,0%	85,1%	2,0%	2,0%	0,0%	0,6%	0,0%
Helmond	0,0%	0,0%	52,9%	28,1%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Den Bosch	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	82,0%	2,1%	2,1%	0,0%
Oss	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	39,4%	26,6%	0,0%	0,0%
Tilburg	0,0%	1,7%	0,1%	0,0%	4,6%	0,0%	86,9%	0,0%
Roosendaal	12,5%	31,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,0%	27,2%
Aalburg	0,0%	0,6%	0,0%	0,0%	65,3%	0,0%	2,6%	0,0%
Asten	0,0%	0,0%	53,3%	23,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
Baarle-Nassau	0,0%	17,1%	0,0%	0,0%	0,4%	0,0%	72,6%	0,4%
Best	0,0%	0,0%	61,3%	0,0%	8,3%	0,0%	0,9%	0,0%
Boekel	0,0%	0,0%	0,8%	16,6%	4,9%	9,2%	0,0%	0,0%
Boxmeer	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Boxtel	0,0%	0,0%	5,8%	0,0%	74,6%	0,1%	2,2%	0,0%
Deurne	0,0%	0,0%	27,4%	27,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dongen	0,0%	17,2%	0,0%	0,0%	0,8%	0,0%	46,1%	0,0%
Eersel	0,0%	0,0%	56,3%	0,6%	0,8%	0,0%	1,9%	0,0%
Etten-Leur	2,7%	43,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	14,6%
Geertruidenberg	0,0%	28,2%	0,0%	0,0%	10,7%	0,0%	1,3%	0,0%
Gilze en Rijen	0,0%	8,6%	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	74,3%	0,0%
Goirle	0,0%	5,6%	0,1%	0,0%	2,0%	0,0%	83,5%	0,0%
Grave	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,0%	4,7%	0,0%	0,0%
Haaren	0,0%	0,0%	0,9%	0,0%	66,9%	0,1%	17,9%	0,0%
Heusden	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	70,2%	0,4%	3,5%	0,0%
Hilvarenbeek	0,0%	0,3%	1,3%	0,0%	6,4%	0,0%	84,8%	0,0%
Lith	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	44,2%	26,1%	0,1%	0,0%
Loon op Zand	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	4,7%	0,0%	79,3%	0,0%
Mill en Sint Hubert	0,0%	0,0%	0,0%	0,4%	1,0%	10,0%	0,0%	0,0%
Nuenen, Gerwen, Nederwetten	0,0%	0,0%	70,7%	19,8%	1,0%	0,0%	0,1%	0,0%
Oirschot	0,0%	0,0%	55,4%	0,0%	0,4%	0,0%	17,5%	0,0%
Oisterwijk	0,0%	0,1%	1,8%	0,0%	10,8%	0,0%	78,1%	0,0%
Oosterhout	0,0%	41,4%	0,0%	0,0%	1,5%	0,0%	12,9%	0,1%
Rucphen	6,7%	39,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,3%	22,3%
Schijndel	0,0%	0,0%	3,3%	0,0%	68,4%	0,7%	0,1%	0,0%
Sint-Michielsgestel	0,0%	0,0%	0,4%	0,0%	79,4%	1,9%	2,3%	0,0%
Sint-Oedenrode	0,0%	0,0%	49,7%	0,0%	3,5%	0,5%	0,2%	0,0%
Somerem	0,0%	0,0%	51,9%	23,3%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
Son en Breugel	0,0%	0,0%	75,9%	0,5%	3,3%	0,0%	0,2%	0,0%
Steenbergen	16,2%	4,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	23,4%
Uden	0,0%	0,0%	1,6%	0,2%	26,1%	19,0%	0,0%	0,0%
Valkenswaard	0,0%	0,0%	73,4%	0,7%	0,7%	0,0%	0,2%	0,0%
Veghel	0,0%	0,0%	7,3%	7,0%	25,5%	9,9%	0,0%	0,0%
Veldhoven	0,0%	0,0%	70,8%	0,8%	1,6%	0,0%	0,8%	0,0%
Vught	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	77,1%	0,6%	10,2%	0,0%
Waalre	0,0%	0,0%	74,7%	1,0%	0,9%	0,0%	0,5%	0,0%
Waalwijk	0,0%	2,5%	0,0%	0,0%	33,7%	0,0%	26,9%	0,0%
Werkendam	0,0%	18,1%	0,0%	0,0%	2,2%	0,0%	0,2%	0,0%
Woensdrecht	18,2%	22,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%	25,6%
Woudrichem	0,0%	10,6%	0,0%	0,0%	18,8%	0,0%	0,1%	0,0%
Zundert	0,7%	48,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	15,5%	11,3%
Gemert-Bakel	0,0%	0,0%	19,8%	26,0%	0,2%	0,1%	0,0%	0,0%
Halderberge	9,7%	29,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%	23,8%
Heeze-Leende	0,0%	0,0%	81,3%	1,8%	0,7%	0,0%	0,3%	0,0%
Laarbeek	0,0%	0,0%	39,0%	26,0%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Reusel-De Mierden	0,0%	0,0%	16,5%	0,0%	0,3%	0,0%	56,9%	0,0%
Maasdonk	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	63,3%	18,7%	0,9%	0,0%
Cuijk	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,0%
Landerd	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	31,9%	19,4%	0,0%	0,0%
Sint Anthonis	0,0%	0,0%	0,1%	4,0%	0,0%	0,3%	0,0%	0,0%
Cranendonck	0,0%	0,0%	59,3%	0,5%	0,3%	0,0%	0,2%	0,0%
Moerdijk	4,3%	18,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	19,4%
Drimmelen	0,0%	40,8%	0,0%	0,0%	1,7%	0,0%	0,4%	1,4%
Bernheze	0,0%	0,0%	0,9%	0,0%	47,1%	16,4%	0,1%	0,0%
Alphen-Chaam	0,0%	29,4%	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	54,8%	0,3%
Bergeijk	0,0%	0,0%	50,5%	0,6%	0,8%	0,0%	0,5%	0,0%
Bladel	0,0%	0,0%	49,7%	0,2%	0,1%	0,0%	8,4%	0,0%
Geldrop-Mierlo	0,0%	0,0%	81,1%	9,3%	0,4%	0,0%	0,4%	0,0%

Cultuur in Brabant

3 De waarde van cultuur in Brabant

Wat is het culturele aanbod in Brabant waard voor de inwoners van die steden en de rest van de provincie? Het maatschappelijke belang van het culturele aanbod in Brabant wordt tot slot in dit hoofdstuk gemonetariseerd; in geld uitgedrukt. Omdat mensen en bedrijven in hun vestigingsgedrag rekening houden met de aanwezigheid van cultuur, is het mogelijk om met de zogenoemde hedonische prijsmethode te bepalen wat de maatschappelijke waarde is van het culturele aanbod in Brabant.¹²

Die waarde is voor het aanbod aan podiumkunsten, musea, Rijksmonumenten en natuur in Brabant in euro's uitgedrukt. De waarde is berekend met modellen die door de onderzoekers van Atlas voor gemeenten zijn ontwikkeld ten behoeve van het boek *De aantrekkelijke stad*¹³ en een samenwerkingsproject met het Centraal Planbureau over 'stad en land'.¹⁴

In tabel 3.1 zijn de uitkomsten uit die modellen weergegeven. In het eerste model worden de huizenprijsverschillen in Nederland verklaard, in het tweede model de grondprijsverschillen van grond met een woonbestemming. Voor de theoretische achtergronden van de modellen wordt verwezen naar hoofdstuk 1 van dit rapport.

Uit de tabel blijkt dat verschillende typen cultureel aanbod van invloed zijn op de aantrekkingskracht van een woonlocatie, en dus op de huizen- en grondprijzen. Dat geldt met name voor het aantal Rijksmonumenten in de gemeente, en voor de nabijheid van uitvoeringen in de podiumkunsten, musea voor beeldende kunst én natuur.¹⁵ Naast de culturele indicatoren bieden de bereikbaarheid van werk, de kwaliteit van de woningen en de woonomgeving en het voorzieningenniveau in een gemeente significante verklaringen voor de waardeverschillen tussen woonlocaties.

¹² S. Rosen, 1974: *Hedonic prices and implicit markets: product differentiation in pure competition*, in: *Journal of Political Economy*, 82, pp. 34-55.

¹³ G.A. Marlet, 2009: *De aantrekkelijke stad* (VOC Uitgevers, Nijmegen).

¹⁴ H. de Groot, G. Marlet, C. Teulings, W. Vermeulen, 2010: *Stad en land* (Cpb, Den Haag).

¹⁵ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de gebruikte indicatoren: G.A. Marlet, 2009: *De aantrekkelijke stad* (VOC Uitgevers, Nijmegen), hoofdstuk 4.

Tabel 3.1 Cultuur en natuur bieden significante verklaring voor de verschillen in waarde van woonlocaties in Nederland

	Huizenprijzen (per vierkante meter woonoppervlakte)	Grondprijzen (per vierkante meter grondoppervlakte)
Bruto Loon		5.27**
Bereikbaarheid banen, per auto	1.49***	0.16***
Bereikbaarheid banen, per OV		0.06**
Nabijheid station	279***	61.5***
Nabijheid natuur	1.02***	0.09***
Nabijheid stadspark		163**
Ligging aan zee	547***	70.0***
Ligging aan water	1186***	
Historische binnenstad (aantal Rijksmonumenten)	4.19***	1.71***
Afstand tot de binnenstad	-16.8***	
Grachtengordel van Amsterdam (dummyvariabele)		1491***
Nabijheid musea voor beeldende kunst	81.9**	87.8*
Nabijheid cultuurhistorische musea	44.8**	10.1
Nabijheid uitvoeringen in de podiumkunsten	0.112**	0.170**
Nabijheid culinair aanbod	9.35**	7.86***
Nabijheid winkels voor mode en luze	-0.05	0.50**
Verschraling winkels voor dagelijkse boodschappen	-5.42*	-7.21***
Overlast, verloedering en onveiligheid	-7.56***	-2.77***
Percentage vrijstaande woningen	376***	-146***
Percentage tweekappers	67.3	-87.3***
Percentage tussenwoningen	-244***	47.3*
Percentage appartementen	-188**	7.03
Sample (4-positie- postcodeniveau)	2328	2320
Verklaarde variantie	61%	79%
Methode	OLS	OLS

* Significant bij meer dan 90% betrouwbaarheid

** Significant bij meer dan 99% betrouwbaarheid

*** Significant bij meer dan 99,9% betrouwbaarheid

Bronnen: G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad (VOC Uitgevers, Nijmegen);
H. de Groot, G. Marlet, C. Teulings, W. Vermeulen, 2010: Stad en land (Cpb, Den Haag).

Met de indicatoren in de tabel kan tussen de 61% (huizenprijzen) en 79% (grondprijzen) van de verschillen tussen de woonlocaties in Nederland worden verklaard (de verklaarde variantie in de tabel). Dat zijn voor dit type analyses relatief hoge percentages. Bovendien zijn de significantieniveaus relatief hoog. De uitkomsten uit deze analyses zijn dan ook robuust te noemen.

Voor de berekening van de maatschappelijke waarde van het culturele aanbod in Brabant is alleen gerekend met indicatoren die in beide modellen significant samenhangen met de waarde van woonlocaties: het aantal Rijksmonumenten in de gemeente en de nabijheid van uitvoeringen in de podiumkunsten, musea voor beeldende kunst en natuur. Daarbij is steeds de laagste waarde uit beide modellen gebruikt. Daar is voor gekozen omdat bij dit type modellen als gevolg van een mogelijke *omitted variable bias* altijd een risico bestaat voor overschatting van de coëfficiënten. Door steeds de laagste waarde uit beide modellen te presenteren, wordt de kans dat de waarde van cultuur wordt overschat zoveel mogelijk verkleind.

Overigens zijn de uitkomsten uit de genoemde modellen te interpreteren als de totale bereidheid om te betalen voor cultuur en natuur in de buurt. Het is met andere woorden het totale bedrag waarmee de waarde van de woonlocaties in Brabant wordt verhoogd als gevolg van de aanwezige cultuur. Als die waarde wordt vergeleken met bijvoorbeeld de jaarlijkse subsidies die aan die cultuur worden uitgegeven moet de uitkomst uit de berekeningen worden vertaald naar een jaarbedrag. Ofwel: de uitkomst uit de analyse is te interpreteren als een Netto Contante Waarde van wat de inwoners van Brabant jaarlijks bereid zouden zijn te betalen voor het culturele aanbod in de provincie.

3.1 De maatschappelijke waarde van cultuur in Brabant

Op basis van die modellen en uitgangspunten is van het totale culturele aanbod in Brabant de maatschappelijke waarde bepaald. De resultaten van de berekeningen staan in de onderstaande tabel.

Tabel 3.2 De maatschappelijke waarde van het culturele aanbod in Brabant

	Totale waarde (NCW, in mln)	Als percentage van de waarde van het totale aanbod in Nederland
Podiumkunsten	1300	9%
Musea	421	18%
Monumenten	1812	10%
Natuur	2550	13%
TOTAAL	6083	11%

Bron: Atlas voor gemeenten

De maatschappelijke waarde van het aanbod aan (uitvoeringen in de) podiumkunsten in Brabant is ongeveer € 1,3 miljard (zie tabel 3.2). Daarbij dient ook nog te worden opgemerkt dat dit de ondergrens van de waarde is, op basis van het huizenprijsmodel. Op basis van het grondprijsmodel komt de waarde van de uitvoeringen in de podiumkunsten nog hoger uit.

De waarde van de musea in Brabant is lager dan de waarde van het aanbod aan podiumkunsten. Dat komt omdat musea veel minder een lokale en regionale functie hebben en veel meer gericht zijn op bezoekers (dagjesmensen) van buiten de stad en regio. Daardoor hebben musea minder effect op de waarde van de woonlocaties in de buurt dan de podiumkunsten. Maar er zijn nog additionele maatschappelijke effecten aan musea toe te schrijven die niet lokaal of regionaal neerslaan, maar nationaal.¹⁶ De met de hedonische prijsmethode berekende maatschappelijke waarde van de musea in Brabant komt uit op ruim € 400 miljoen. Met de genoemde niet-locatiegebonden waarde van musea komt de totale waarde van die

¹⁶ G. Marlet, J. Poort, 2011: *De schat van de stad. Welvaartseffecten van de Nederlandse musea* (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

musea naar verwachting ongeveer op het dubbele uit van het bedrag dat in tabel 3.2 staat vermeld.¹⁷

Op dezelfde wijze is de maatschappelijke waarde van de Rijksmonumenten in Brabant berekend. Die waarde komt uit op circa € 1,8 miljard. Tot slot is de waarde van de in de provincie aanwezige natuur berekend. Die komt uit op € 2,6 miljard. Dat brengt de totale waarde van het culturele aanbod (podiumkunsten, musea, monumenten) en natuur in Brabant op ongeveer € 6 miljard.

Deze € 6 miljard is ongeveer 11% van (dit deel van) de maatschappelijke waarde van het totale aanbod aan podiumkunsten, musea, monumenten en natuur in Nederland. De musea voor beeldende kunst (18%) en de natuur (13%) in Brabant leveren een relatief grote bijdrage aan de totale culturele waarde van Nederland. De podiumkunsten blijven daar met 9% van de totale nationale waarde iets bij achter. Ter vergelijking: in de provincie Noord-Brabant woont 14,7% van de Nederlandse bevolking.

De waardes in tabel 3.2 zijn zoals gezegd te interpreteren als Netto Contante Waarde. Wanneer die waardes zouden worden afgezet tegen uitgaven zoals cultuursubsidies, dan dienen die jaarlijkse uitgaven ook contant gemaakt te worden om ze te kunnen vergelijken met de hier gepresenteerde maatschappelijke baten van cultuur.

De totale subsidies (gemeente, provincie en rijk) zijn alleen voor de podiumkunsten bekend waardoor deze vergelijking alleen voor dit deel van culturele aanbod kan worden gemaakt. De totale subsidies aan de podiumkunsten in de provincie Noord-Brabant bedroegen in 2009 naar schatting bijvoorbeeld circa € 60 miljoen, wat circa 10% is van de totale subsidies aan de podiumkunsten in Nederland.¹⁸ Dat komt overeen met een Netto Contante Waarde van ongeveer € 1 miljard. Die kosten zijn dus lager dan de hier berekende maatschappelijke baten van de podiumkunsten, die

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Bronnen: OC&W, EZ, Provincies; G4; CBS, MCN en Atlas voor gemeenten. Zie: N. van den Berg, G. Marlet, R. Ponds, C. van Woerkens, 2011: *Podiumpeiler 2011. Jaarlijkse monitor voor de podiumkunsten en de muziekindustrie* (Atlas voor gemeenten, Utrecht). Het genoemde bedrag aan subsidies is de som subsidies van OC&W, de provincies en de gemeenten. De onderverdeling is: 42 miljoen van gemeenten, 4 miljoen van provincies en 11 miljoen van OC&W. Voor gemeenten is dit overigens gebaseerd op een schatting en niet op feitelijke data. De bron daarvan is de Podiumpeiler waarin het percentage podiumkunsten in totale cultuuruitgaven in de G4 is gebruikt om de data van de andere gemeenten te schatten.

minstens € 1,3 miljard bedroegen. De geschatte overheidsuitgaven aan de podiumkunsten in Brabant zijn daarmee dus ruimschoots gelegitimeerd.

3.2 De waarde van cultuur in de Brabantse stad

In het vorige hoofdstuk werd bepaald wat de Brabantse steden zijn. In deze paragraaf wordt berekend wat de maatschappelijke waarde is van het culturele aanbod in die steden. Daarbij wordt van dezelfde culturele sectoren uitgegaan als hierboven. Ook wordt dezelfde ‘hedonische prijsmethode’ gebruikt. Dit deel van het onderzoek geeft dan ook antwoord op de vraag wat de Brabantse steden bijdragen aan de totale maatschappelijke waarde van het culturele aanbod in Brabant.

3.2.1 Podiumkunsten

Het aanbod aan podiumkunsten in Tilburg is het meeste waard: € 320 miljoen, hetgeen neerkomt op ruim € 4800 per woning in de stad Tilburg (zie tabel 3.3). De waarde van de podiumkunsten in Eindhoven en Den Bosch komt iets lager uit, respectievelijk € 273 en € 199 miljoen. Het aanbod in Breda is veel minder waard, € 108 miljoen, hetgeen overeenkomt met ongeveer € 1800 per woning.

De waarde van het aanbod in Oss en Helmond komt per woning op ongeveer € 1300 uit. In Roosendaal en Bergen op Zoom dragen de podiumkunsten het minste bij aan de waarde van de woonlocaties in die steden, respectievelijk € 900 en € 600 per woning. In totaliteit is het aanbod aan podiumkunsten in de Brabantse steden ruim € 1 miljard waard. Het aanbod in de steden is dus verantwoordelijk voor verreweg het grootste deel van de totale waarde van de podiumkunsten in Brabant (vgl. tabel 3.2).

Tabel 3.3 De waarde van het aanbod podiumkunsten in de Brabantse steden

	Totale waarde (NCW, in mln)	Waarde voor de stad zelf (in mln)	Per woning in de stad (in €)
Eindhoven	273	206	3592
Den Bosch	199	143	3853
Tilburg	320	272	4869
Breda	108	96	1798
Oss	34	29	1373
Helmond	36	26	1296
Roosendaal	28	22	930
Bergen op Zoom	14	12	615
TOTAAL	1012	806	

Bron: Atlas voor gemeenten

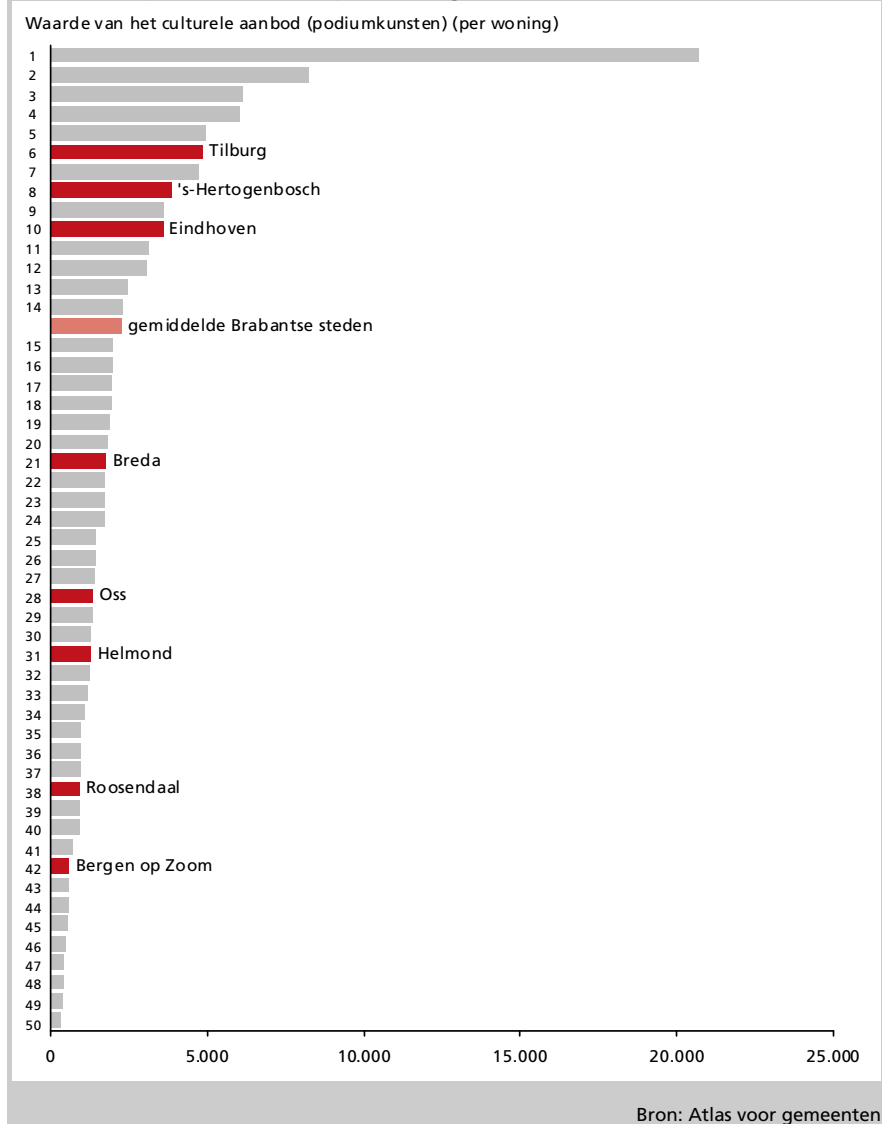
Maar wat zeggen die bedragen precies, en hoe verhouden ze zich tot andere steden in Nederland? Allereerst is het van belang te benadrukken dat deze waarden aangeven wat het totale aanbod aan podiumkunsten de inwoners van Brabant gemiddeld genomen waard is. Het geeft aan wat het mensen waard is dat ze in hun vrije tijd kunnen genieten van een concert of een theatervoorstelling in de buurt van hun woning; de zogenoemde optiewaarde van cultuur.¹⁹

Figuur 3.1 laat zien dat die waardering in vier van de acht Brabantse steden relatief hoog is: Tilburg, Den Bosch, Eindhoven en in mindere mate Breda. In figuur 3.1 is de optiewaarde van het aanbod aan uitvoeringen in de podiumkunsten per woning in de Brabantse steden vergeleken met de 50 grootste gemeenten van Nederland. Tilburg, Den Bosch en Eindhoven behoren tot de top-10-steden als het gaat om de gemiddelde waarde van podiumkunsten. Amsterdam is de ‘culturele hoofdstad’ van Nederland en heeft verreweg het grootste aanbod podiumkunsten²⁰. De optiewaarde is daar per woning fors groter (een factor 5) dan die in de rest van de Nederlandse steden. De waardering voor de podiumkunsten in Bergen op Zoom en Roosendaal is relatief laag.

¹⁹ Zie voor de theoretische achtergrond van de waarde van cultuur: G. Marlet, J. Poort, 2011: De waarde van cultuur in cijfers (Atlas voor gemeenten)

²⁰ Zie: N. van den Berg, G. Marlet, R. Ponds, C. van Woerkens, 2011: *Podiumpeiler 2011. Jaarlijkse monitor voor de podiumkunsten en de muziekindustrie* (Atlas voor gemeenten, Utrecht)

Figuur 3.1 De optiewaarde van het aanbod aan uitvoeringen in de podiumkunsten, per woning in de G50

3.2.2 Musea

De hier berekende waarde van de musea in de steden slaat volledig in de stad zelf neer (zie tabel 3.4). Mensen houden bij het kiezen van een woonlocatie buiten de stad wel rekening met de aanwezigheid van podiumkunsten in de stad in de buurt, maar niet met de aanwezigheid van musea.

Dat betekent overigens niet dat de mensen in de rest van de provincie en de rest van Nederland helemaal geen waarde hechten aan de musea in de steden. De mensen die de musea bezoeken hechten daar wel degelijk waarde aan, en meer waarde dan ze er voor uitgeven. Dat is het zogenoemde consumentensurplus. Dat consumentensurplus uit zich echter niet in hogere waarden van de woonlocaties, zodat het in deze berekening niet tot uitdrukking komt.

Tabel 3.4 De waarde van de musea (voor beeldende kunst) in de Brabantse steden

	Totale waarde (NCW, in mln)	Waarde voor de stad zelf (in mln)	Per woning in de stad (in €)
Eindhoven	63	63	969
Den Bosch	65	65	1849
Tilburg	0 ²¹	0	0
Breda	77	77	1494
Oss	0	0	0
Helmond	24	24	1510
Roosendaal	0	0	0
Bergen op Zoom	27	27	1357
TOTAAL	256		

Bron: Atlas voor gemeenten

²¹ Tilburg en Oss kennen geen waarde ondanks het feit dat in Tilburg De Pont is gelegen en in Oss Museum Jan Cunen. De reden is dat die musea volgens www.museum.nl vallen onder 'Cultuurhistorie' i.p.v. 'Beeldende kunst'. De berekeningen zijn gebaseerd op de categorisering uit die bron, maar die is in deze twee gevallen discutabel. Zouden die musea tot de categorie 'beeldende kunst' worden geteld dan zouden Tilburg en Oss een waarde krijgen die vergelijkbaar is met die van Helmond en Bergen op Zoom,

Uit tabel 3.4 blijkt dat vooral Breda, Den Bosch en Eindhoven een belangrijke bijdrage leveren aan het totale aanbod aan musea in Brabant. De waarde per woning is echter wel fors lager dan bij de podiumkunsten. Ook Helmond en Bergen op Zoom leveren nog een flinke bijdrage aan de museale waarde van Brabant. In totaliteit is het aandeel van de steden in de totale waarde van de musea in Brabant minder groot dan bij de podiumkunsten (vgl. tabel 3.2).

Een complete vergelijking van deze waarden met die in alle andere steden in Nederland is als gevolg van gebrek aan data niet goed mogelijk. Op basis van een vergelijking met de steden waarvoor deze waarden wel bekend zijn blijkt dat de waardering voor musea voor beeldende kunst in Den Bosch, Helmond, Breda en Bergen op Zoom per inwoner/huishouden relatief hoog is. Veel hoger bijvoorbeeld dan in een stad als Amersfoort, en in het geval van Den Bosch, Helmond en Breda per inwoner/huishouden zelfs iets hoger dan in Utrecht.

3.2.3 Historisch erfgoed

De historische binnenstad van Den Bosch is – afgemeten aan de aanwezige Rijksmonumenten – het meeste waard (zie tabel 3.5). De waarde van monumenten in Breda doet daar niet veel voor onder. Per woning/huishouden is de binnenstad van Bergen op Zoom echter het meeste waard.

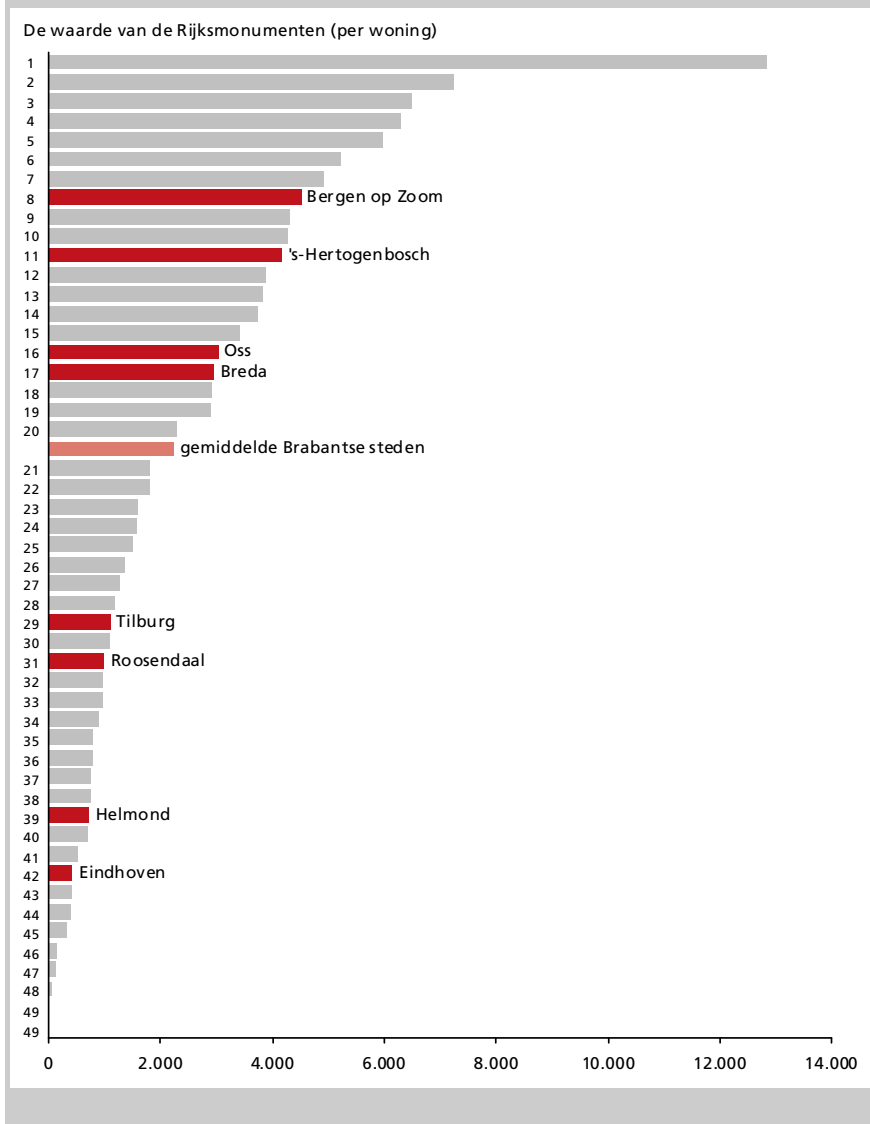
Tabel 3.5 De waarde van de Rijksmonumenten in de Brabantse steden

	Totale waarde (NCW, in mln)	Waarde voor de stad zelf (in mln)	Per woning in de stad (in €)
Eindhoven	25	25	433
Den Bosch	172	172	4161
Tilburg	66	66	1106
Breda	162	162	2956
Oss	68	68	3035
Helmond	18	18	730
Roosendaal	24	24	999
Bergen op Zoom	88	88	4511
TOTAAL	623		

Bron: Atlas voor gemeenten

In Eindhoven betalen de inwoners (via de huizenprijzen) het minste voor de historische binnenstad. Het aandeel van de steden in de totale waarde van de Rijksmonumenten in Brabant is ook veel minder groot dan bij de podiumkunsten (vgl. tabel 3.2).

Figuur 3.2 De optiewaarde van de Rijksmonumenten, per woning in de G50

Er zijn in Nederland maar zeven steden waar de Rijksmonumenten een hogere waarde per woning vertegenwoordigen dan in Bergen op Zoom (zie figuur 3.2). Ook Den Bosch kent nationaal gezien een duidelijke bovengemiddelde waarde per woning op het gebied van Rijksmonumenten. Helmond en Eindhoven kennen ook nationaal een relatief lage waarde van

Rijksmonumenten – al geldt ook voor deze steden dat zij niet tot de onderste steden van de G50 behoren.

De waarde van de podiumkunsten in alle Brabantse steden samen is dus ruim € 1 miljard, de musea (voor beeldende kunst) zijn minstens € 250 miljoen waard en de monumenten in de steden ruim € 600 miljoen. In totaal is dat culturele aanbod in de Brabantse steden dus bijna € 2 miljard waard. Dat is meer dan de waarde van het culturele aanbod in de steden (Utrecht en Amersfoort) in de provincie Utrecht, waarvoor een vergelijkbaar onderzoek is uitgevoerd, wat resulteerde in een waarde van het culturele aanbod in die steden van zo'n € 1,5 miljard.²²

3.3 De waarde van cultuur op het platteland

In deze paragraaf wordt berekend wat de maatschappelijke waarde is van het culturele aanbod in het niet-stedelijke gebied van Brabant. Daarbij wordt wederom van dezelfde culturele sectoren uitgegaan als hierboven, en dezelfde methode gebruikt. Dit deel van het onderzoek geeft antwoord op de vraag wat het Brabantse platteland bijdraagt aan de totale maatschappelijke waarde van het culturele aanbod in Brabant.

Tabel 3.6 De waarde van cultuur op het Brabantse platteland (de niet-stedelijke gemeenten)

	Totale waarde (NCW, in mln)
Podiumkunsten	288
Musea	165
Rijksmonumenten	1189
Natuur	1402
TOTAAL	3044

Bron: Atlas voor gemeenten

²² *Cultuur in Utrecht* (Atlas voor gemeenten, 2011).

Uit tabel 3.6 blijkt dat het Brabantse platteland, de gemeenten die in hoofdstuk 2 niet als stad werden aangemerkt, verantwoordelijk is voor ongeveer de helft van het totale culturele aanbod in de provincie Brabant (vgl. tabel 3.2). De totale waarde van het culturele aanbod op het Brabantse platteland is circa € 3 miljard. Het grootste deel daarvan komt op het conto van historie en natuur. De monumenten in het niet-stedelijke gebied van Brabant vertegenwoordigen een maatschappelijke waarde van zo'n € 1,2 miljard. De natuur op het platteland van Brabant is € 1,4 miljard waard.

Dat laatste is opmerkelijk omdat de totale waarde van de natuur in Brabant bijna € 2,6 miljard was (zie tabel 3.2). Het verschil is de waarde van de natuur in de stedelijke gemeenten in Brabant. Dat komt omdat deze analyse is gebaseerd op bestaande gemeentegrenzen, en binnen de gemeentegrenzen van de Brabantse steden ook een deel van het niet-stedelijke gebied valt.²³

3.4 Interactie stad en platteland

Tot slot wordt de waardering van de inwoners van het platteland van Brabant voor het culturele aanbod in de nabijgelegen steden berekend en in euro's uitgedrukt. Omgekeerd wordt ook de waardering van de stedelijke bevolking in Brabant voor de landschappelijke kwaliteiten op het platteland in euro's uitgedrukt. De waardering van de inwoners op het platteland voor cultuur in de stad is alleen mogelijk voor de podiumkunsten, omdat van monumenten en musea geen meetbaar uitstralingseffect op de regio uitging.

Dat levert een antwoord op de vraag welk deel van de maatschappelijke waarde van het aanbod aan podiumkunsten in de Brabantse steden neerslaat in het ommeland. En welk deel van de waarde van de natuur in dat ommeland en op het platteland in Brabant neerslaat in de steden. Met andere woorden: In welke mate profiteren de Brabantse steden en het Brabantse platteland van elkaar? En in welke mate profiteren de Brabantse steden onderling van elkaar?

Tabel 3.7 laat zien dat het aanbod aan podiumkunsten in de Brabantse steden de inwoners van het platteland in Brabant (de niet-stedelijke gemeenten) in totaal € 177 miljoen waard is, ofwel € 589 per woning op dat

²³ Een interessante vervolgstap zou zijn om de analyse te herhalen met een preciezere afbakening van het stedelijke gebied en het platteland, en bestaande gemeentegrenzen los te laten.

platteland. De waardering van het aanbod aan podiumkunsten in de steden door de inwoners van de andere steden in Brabant is veel lager, in totaal € 23 miljoen.

Tabel 3.7 De waarde van het culturele aanbod (podiumkunsten) in de Brabantse steden voor het platteland, en de overige steden

	Totale waarde voor het platteland (NCW, in mln)	Per woning op het platteland (in)	Totale waarde voor de overige steden (NCW in mln)
Eindhoven	61	138	5
Den Bosch	47	109	6
Tilburg	43	101	5
Breda	10	26	1
Oss	3	7	1
Helmond	8	18	2
Roosendaal	4	11	2
Bergen op Zoom	1	2	1
TOTAAL	177	589	23

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 3.8 De waarde van de natuur op het Brabantse platteland voor de Brabantse steden

	Totale waarde (NCW, in mln)	Per woning in de stad (in)
Eindhoven	127	2265
Den Bosch	75	1865
Tilburg	81	1379
Breda	92	1708
Oss	28	1236
Helmond	40	1662
Roosendaal	29	1243
Bergen op Zoom	8	412
TOTAAL	480	

Bron: Atlas voor gemeenten

Opgeteld is het aanbod aan podiumkunsten in de Brabantse steden de eigen inwoners ruim € 800 miljoen waard (zie tabel 3.3), en de inwoners van de rest van de provincie nog eens € 200 miljoen (tabel 3.7).

Omgekeerd is de natuur op het platteland van Brabant de inwoners van de Brabantse steden € 480 miljoen waard (zie tabel 3.8). De inwoners van Eindhoven hechten de meeste waarde aan de Brabantse natuur: € 2265 per woning. De inwoners van Bergen op Zoom waarderen die natuur in Brabant het minste: € 412 per woning. Dat laatste komt omdat Bergen op Zoom aan de rand van de provincie ligt, en dus vooral ook profiteert van de natuur in Zeeland en over de grens, die niet in deze berekeningen is meegenomen.

Bijlage: beschrijving van de gebruikte indicatoren

In deze bijlage zijn de indicatoren die zijn gebruikt voor het in kaart brengen van het culturele aanbod in Brabant uitgebreid beschreven.

Nabijheid uitvoeringen in de podiumkunsten²⁴

Het aantal uitvoeringen in de podiumkunsten binnen acceptabele reistijd. Alle uitvoeringen in de volgende drie categorieën tellen mee: theater, klassieke muziek en popmuziek. Onder de categorie theater vallen toneel, ballet, dans, cabaret, musical. Onder popmuziek vallen ook jazz, lichte muziek en wereldmuziek. Klassieke muziek bevat ook de categorie opera (bron: VSCD, VNPF, Muziek Centrum Nederland, Nederlands Uitburo). Voor het aanbod podiumkunsten is gebruikgemaakt van gegevens over het aantal voorstellingen in theaters en poppodia die zijn aangesloten bij de Vereniging voor Schouwburg- en Concertgebouwdirecteuren (VSCD), de Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals (VNPF) en Muziek Centrum Nederland (MCN), of die zijn opgenomen in het theaterbestand van Theaterinstituut Nederland (TIN) en de VSCD en waarvan de data bij de afzonderlijke instellingen verzameld zijn. Daarbij zijn niet alleen zelfstandige podia meegeteld, maar ook andere locaties waar meer dan 25 uitvoeringen in de podiumkunsten per jaar plaatsvinden. Het culturele aanbod per gemeente is gecorrigeerd voor het aantal inwoners.

Nabijheid van musea voor beeldende kunst

Het aantal musea voor beeldende kunst binnen acceptabele reistijd. De locaties van de musea voor beeldende kunst zijn bepaald op basis van data van de Nederlandse Museumvereniging.²⁵

Historische binnenstad

Het aantal Rijksmonumenten (objecten) in de gemeente per 100.000 inwoners (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Nabijheid natuur

De nabijheid van natuur (wederom binnen acceptabele reistijd vanuit de woning). Onder natuur zijn bossen, duinen en heidegebieden meegerekend.

²⁴ Zie voor een uitvoerige beschrijving: N. van den Berg, G. Marlet, R. Ponds, C. van Woerkens, 2011: Podiumpeiler 2011. Jaarlijkse monitor voor de podiumkunsten en de muziekindustrie (MCN/TIN, Amsterdam).

²⁵ Zie voor een uitvoerige beschrijving: G. Marlet, J. Poort, C. van Woerkens, 2011: De schat van de stad. Welvaartseffecten van de Nederlandse musea (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

Op die manier is berekend hoeveel natuur vanuit een gemeente binnen een bepaalde tijd bereikt kan worden. Daarbij is gerekend met reistijden per auto, zonder filecorrectie, omdat ervan wordt uitgegaan dat mensen buiten de spits naar recreatiegebieden rijden. De waarderingsfunctie is gebaseerd op het werkelijke reisgedrag van mensen ten behoeve van recreatie.